Anul I. Februarie, 1907. Nr. 2.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 6 cor.; pe o jumătate de an 3 cor. — Pentru România 8 Lei
Un număr 50 fil.

ANUL BISERICESC ÎN DESVOLTAREA SA ISTORICĂ.

În consecinţă cu programul desfăşurat al «Revistei teologice» de a îmbrăţişa pe de o parte întreaga ştiinţă teologică, iar pe de alta întreg domeniul vieţii practice bisericeşti, mi-am propus, ca într'un şir de articoli de sine stătători, să studiez şi expun desvoltarea istorică a *anului* numit «*bisericesc*» sau *liturgic*.

Am crezut că o expunere de felul acesta este şi de trebuinţă şi poate face chiar şi bune servicii. De trebuinţă este într'adevăr dacă considerăm faptul, că cultura spirituală modernă, după multă și îndelungată zbuciumare, astăzi, ca doară nici-când mai înainte, din nou și cu mai multă ardoare caută după un punct solid de razim, caută a-și ancora consistenţa ajunsă în bazele solide ale religiunii și ale unei sănătoase filozofii; din nou caută după o întemeiere filozofică și religioasă a motivelor și a scopurilor ce urmărește.

De folos am crezut că va fi acest studiu şi va face bun serviciu mai întâi acelora, cari după chemarea lor, datori sunt înainte de toate a-şi da seama în mod conştient şi întemeiat ştiinţifice de tot ceeace fac și îndeplinesc în practica bisericească, clerului nostru, care prin o îndelungată practică urmată fără multă reflexiune la rostul celor ce se petrec, prea devine cu timpul un mechanic executător şi un simplu rutinier al ceremonialului și al ritualiilor bisericeşti. Nu mai puţin poate face bun serviciu şi tuturor acelora, cari, ca buni creștini, caută să-și dee seama de ceeace se petrece în prezenţa lor şi de rostul şi însemnătatea lucrurilor ce se săvârşesc.

De aceste consideraţiuni îndemnat, voiesc deci a studia anul bisericesc privit ca parte întregitoare a cultului divin creştin, căutând anume modul cum, şi timpul când s'a fixat şi codificat întreg conţinutul aceluia aşa după cum îl aflăm steriotipat astăzi în practica bisericii creştine ortodoxe; dar nu voiu întrelăsa a atinge şi punctele de asemănare şi de deosebire din practica bisericească şi a celorlalte biserici creştine, pentruca din această comparaţie, practica bisericii ortodoxe orientale, în mai clară lumină să se arete.

Întrebările de căpetenie ce ni-se impun relativ la acest obiect sunt: *I. Care este baza şi în urmare originea anului bisericesc? II. Când se începe şi când se încheie? III. Care-i este conţinutul şi organizaţiunea internă?*

I. Baza şi originea anului bisericesc.

An se numeşte în de comun: periodul de timp, de care are trebuiţă pământul pentruca să-şi facă calea în jurul soarelui. Ştiinţa astronomică face deosebire şi recunoaşte, cel puţin după nume, existenţa unui an sideral sau astronomic, tropic, civil şi a unui an al cultului religios. Dacă, după calculul obicinuit, pământul are trebuinţă ca să-şi facă calea în jurul soarelui de 365 zile, 6 ore, 5′ şi 10′′ şi dacă luăm că pământul plecând dela un punct, în acel timp iarăş ajunge la acelaş punct, anul se zice *sideral* (astronomic). Dacă se ia ca punct de plecare ecvinocţiul de primăvară, atunci timpul, în care pământul ajunge de nou la ecvinocţiul de primăvară, se numeşte an *tropic*. Se începe de regulă la ecvinocţiul de primăvară, 21 Martie. Anul *civil* nu e altceva decât acelaş timp socotit ca împărţit în anotimpuri, luni, săptămâni, zile, ore, minute, pentruca aşa mai bine să corăspundă scopurilor de orientare şi trebuinţelor fireşti şi de administrare ale omului. El începe la 1 Ianuarie. An *al cultului religios* se numeşte acelaş timp, ca o înşirare în ordine a tuturor sărbărilor religioase statorite de o autoritate religioasă.

Aceste deosebiri pentru istorie nu sunt ceva nou. Ele sunt numai constatarea din partea ştiinţei astronomice a unei foarte vechi practice şi obicinuinţe, pe carea o întâmpinăm aproape la toate popoarele ajunse la un anumit grad de cultură şi având un cult religios mai desvoltat.

Creştinizmul, născându-se în timpul, când cultura antică ajunsese cea mai extinsă desvoltare, a adoptat și pentru sine aceste deosebiri, ba chiar și numirile, şi a întocmit pentru trebuinţele sale anul bisericesc în spiritul învăţăturilor sale, iar biserica, la rândul său, a întocmit conţinutul anului bisericesc după trebuinţele sufletești ale credincioşilor, ca o înşirare şi reamintire a celor mai însemnate momente din vieaţa lui Iisus Christos, a lucrărilor sale pentru mântuirea şi răscumpărarea neamului omenesc; apoi ca o înşirare a celor mai însemnate momente din vieaţa Născătoarei de Dumnezeu și din vieaţa sfinţilor, precum și ca o înşirare de alte prăznuiri statorite de biserică. Începutul anului bisericesc creştin nu concade nici cu unul din cele de mai nainte. În biserica orientală el se începe la 1 Septemvrie, în cea apuseană la așa numitul advent (25 Nov. — 4 Dec.).

Întrebarea ce se impune acum este, că oare care să fie temeiul și raţiunea acestei vechi practice a bisericii creștine de a-și statorì anul său bisericesc alăturea cu anul civil? În răspunsul la această întrebare întâmpinăm două păreri, cari se par de o potrivă unilaterale și greșite. Una, carea susţine că toate sărbările creștine și întreg anul bisericii creştine nu e decât o imitare a judaismului și o travestire în haină creştină a sărbărilor păgâne cu întreg cultul lor, cu toate deprinderile, ceremoniile şi obicinuinţele lor. După mărturia părintelui bis. *Augustin,* încă manicheul Faustus făcea imputare creştinilor ortodoxi, că ei ar fi schimbat jertfele idoleşti în ospeţe ale iubirii fraterne, iar idolii în imagini de ale martirilor, veneraţi tot prin acele rugăciuni.[1] Cu provocare la această imputare au și căutat unii arheologi a dovedì, că întreg anul bisericii creştine, cu toate sărbările sale, nu e decât cultul păgân în deosebitele sale forme îmbrăcat în haină creştină, numai mai fragmentar și fără oarecare unitate şi legătură internă. Aproape aceeaș vedere o reprezintă acum în timpul mai nou unul din cei mai însemnaţi scriitori pe terenul istoric-cultural, *Julius Lippert,* în opul său *Christentum, Volksglaube und Volksbrauch,* 1881, susţinând că aproape întreg conţinutul creştinizmului, n'ar fi decât o continuare în altă formă a modului de gândire şi a vederilor, ce în alt timp formau conţinutul vieţii spirituale şi religioase a omenimii de înainte de Christos.

[1] August. contra Faust. XX, 1.

A doua părere, nu mai puţin unilaterală, este aceea, carea susţine că biserica creştină şi-a întocmit anul bisericesc cu totul independent de ori şi ce influinţă, fie a judaizmului, fie a păgânizmului. Din contră, acela, în organizaţiunea sa internă reprezintă idea paralelizmului, ce se poate constata între decursul firesc al anului şi între decursul graţiilor divine revărsate asupra omenimii.[1]

În faţa acestor vederi, deopotrivă unilaterale şi greşite, urmărind cu atenţiune desvoltarea istorică a anului bisericesc, mai cu seamă în perioda clasică a literaturii patristice, adevărul despre bazele şi originea acestuia ni-se arată în altă lumină. Creştinizmul dela început s'a afirmat ca adevărata religiune şi ca perfecta revelaţiune, atât ca fond cât şi ca formă. În timpurile premergătoare creştinizmului, Dumnezeu adecă descoperise oamenilor voia sa numai în mod mijlocit: popoarelor, cari au stat afară de lumina revelaţiunii pozitive, prin legile constante ale naturii; poporului celui ales însă prin Moisi şi profeţi; acum însă (în creştinizm) *a grăit oamenilor prin însuş Fiul său, pe care l'a pus moştenitor tuturor, prin care a făcut şi veacurile* (S. Pav. către Evrei 1. 1—2). Şi acest fiu este însuş Domnul şi Mântuitoriul nostru Iisus Christos, întemeietorul creştinizmului.[2] Tot acest Iisus Christos a aşezat şi întocmit şi elementele cultului dumnezeesc, învăţând cum să ne rugăm şi poruncind ca să ne închinăm lui Dumnezeu în spirit şi în adevăr. Mai de aproape Iisus Christos n'a întocmit ordinea şi felul sărbărilor. Aceste aşezăminte ale cultului dumnezeesc aveau să le desvoalte mai departe Sf. Apostoli, Sf. Părinţi şi însaş biserica de mai apoi. Şi au şi făcut-o întocmind în decursul timpului anul bisericesc aşa după cum este. Nu vom putea, ce e drept, susţinea că această întocmire biserica ar fi făcut-o fără oarecare înrîurire externă. Întemeiat creştinizmul în timpul şi în mediul celei mai desvoltate culturi, singur ca factor cultural, nu putea să ignoreze cu totul cultura timpului. Vom putea însă susţinea cu deplină hotărîre, că anul bisericii creştine nu este o continuare în altă formă a diferitelor culte păgâne, ci biserica şi l'a întocmit singură din elementele

---

[1] Cf. Straus, das evang. Kirchenjahr, 1850.

[2] Cf. Pletosu. Dogmatica ort. pag. 20—23.

creştinizmului, dar după analogia anului sfânt al judaizmului din Test. vechiu. A zis singur Domnul nostru Iisus Christos: *N'am venit să stric legea și profeții, ci să le plinesc.* Născut din poporul evreu, cu doctrina, cu vieaţa sa, cu aşezămintele sale, n'a stricat legea, ci a perfecţionat-o. Ba creştinii cei dintâi, mai cu seamă cei dintre evrei, chiar urmau toate alăturea cu dispoziţiile legale ale Test. vechiu. Sfântul Pavel, apostolul neamurilor, ni-o spune aceasta când scrie Galatenilor: «*Când nu cunoştiaţi pe Dumnezeu, slujiaţi celor ce din fire nu sunt dumnezei; acum însă, după ce aţi cunoscut pe Dumnezeu, sau mai vârtos după ce v'aţi cunoscut de Dumnezeu, cum vă întoarceţi iară la cele slabe şi sărace elemente, cărora iară din nou voiţi a slujì? Voi păziţi zilele şi lunile, timpurile şi anii. Mă tem ca nu cumva să mă fi ostenit la voi înzadar.*» (Galat. 4, 8—11).

Pe temeiul acestor adevăruri istorice susţinem cu toată hotărîrea că, deşì anul bisericesc creştin este întocmit după analogia anului sfânt al judaizmului din Test. vechiu, el este totuş al bisericii creştine, întocmit în spiritul acesteia din elementele cultului aşezate de către Domnul nostru Iisus Christos. Şi este anul bisericii nu întru atâta că ea îl sărbează, ci pentrucă acela ca aşezământ numai bisericii are de a-şi datorì existenţa sa. Dela aceasta, dela biserică, şi-a luat începutul ori şi care sărbare, a oricărei zile, a oricărui praznic şi chiar întreagă organizaţiunea sa internă şi nu e zi în an, carea să nu fie sfinţită şi sacţionată de biserică şi rânduită cu raport atât faţă de cea premergătoare, cât şi faţă de cea următoare. Şi chiar această împrejurare, această îngrijire şi sancţionare a bisericii a adus cu sine că anul bisericesc sau liturgic ni-se prezintă ca un întreg de cea mai admirabilă simetrie şi armonie.

Şi oare avut-a biserica îndreptăţirea şi împuternicirea pentru toate aceste lucrări şi întocmiri? Răspunsul la această întrebare biserica ecumenică a lui Christos până când era una şi nedespărţită ni-l da într'un glas, că această putere o are hărăzită dela întemeietorul şi capul ei, Domnul nostru Iisus Christos, care a pus-o sub conducerea şi luminarea Duhului sfânt. Şi tot acest răspuns îl dă biserica ortodoxă şi astăzi. Duhul sfânt este, care din acea mare zi, a Cincizecimii, când s'a pogorît peste apostoli, vivifică obştea creştinească şi conduce biserica lui Christos prin

apostoli mai întâi, iar apoi prin episcopi, ca urmaşii apostolilor. Deci, ce biserica învaţă şi dispune, nu este lucrare simplă omenească, ci este lucrare şi inspiraţie a Duhului sfânt, carea se resimte precum în doctrină aşa şi în vieaţa practică bisericească, mai cu seamă în cultul dumnezeesc şi în timpurile sacre. Căci întrucât biserica a statorit anumite zile şi timpuri de sărbare, aceasta a făcut-o din luminarea Duhului sfânt. În urmare, putem zice că credincioşii sărbătorind, nu sărbează zile rânduite numai după chibzuinţa omenească, ci sărbează praznice ale Mântuitoriului, pe cari singur a poruncit, prin Duhul sfânt, a se sărba. Pentru aceea anul bisericesc pe drept s'a numit şi anul Domnului.

Prelângă acestea biserica în întocmirea anului liturgic a mai scos la iveală în mod admirabil şi măreaţa idee de a ne pune în vedere, precum întreagă opera mântuirii, cu toate antecedenţele pregătitoare pentru aceea, tocmai aşa şi întreg trecutul şi întreaga sa vieaţă. Însă aceste toate le vom vedea în mai clară lumină atunci, când vom avea ocazie să vorbim despre conţinutul şi organizaţiunea anului bisericesc. ***Greg. Pletosu.***

RELIGIUNEA PRIMORDIALĂ ŞI ORIGINEA RELIGIUNII.

Originea religiunii este una dintre cele mai cardinale întrebări nu numai în teologie, ci pentru ştiinţă în genere.

Însemnătatea acestei întrebări rezultă înainte de toate din marea însemnătate a *religiunii însaş* pentru vieaţa omenească. Provenienţa unui bun atât de scump, cum este religiunea, la care ţinem cu toată puterea sufletului nostru, trebue să ne intereseze foarte de aproape, fiindcă chipul *cum* l'am câştigat, hotăreşte în mare măsură valoarea morală, ce i-se cuvine.

Însemnată este întrebarea despre originea religiunii şi pentru cuvântul, că dela răspunsul ce îl vom da depinde, în parte, părerea ce ne vom forma-o despre *fiinţa* religiunii şi, cu deosebire, despre *raportul ei faţă de sufletul şi faţă de întreaga vieaţă sufletească a omului.*

În fine dovadă despre marea ei însemnătate ne dă şi interesul deosebit, cu care a fost tratată în ştiinţă din partea tuturor

sistemelor filozofice. Fiind religiunea cea dintâi putere a istoriei, a fost ceva firesc, ca toate concepţiile despre lume şi vieaţă să iee poziţie şi să lămurească, fiecare din punctul său de vedere, chestiunea originei ei. Drept aceea, începând încă din cele mai vechi timpuri, până astăzi s'au stabilit relativ la această chestiune o mulţime de hipoteze, unele mai aproape de adevăr, altele mai departe

Chiar şi numai marea sumedenie a acestor hipoteze ne dovedeşte, că originea religiunii este totodată şi una dintre cele mai dificile şi mai puţin sigure întrebări, de aceea poate fi ea atât de controversată. Nici un martor ocular nu ne-a lăsat lămuriri istorice, din cari să cunoaştem, cum s'a ivit religiunea pentru întâiaş dată în sânul omenimii. Un Zoroastru, Buddha, Confuciu, Laotse şi alţi bărbaţi vestiţi, de cari pomeneşte istoria religiunilor, nu au *descoperit* şi întrodus religiunea pentru întâiaş oară între oameni, ci ei au fost cu toţii numai *reformatori* ai unei religiuni deja existente. Avem documente istorice, vechi de câteva mii de ani, cari mărturisesc despre *existenţa* religiunii, dar despre *originea* ei nu pomeneşte nici unul.

Considerând dificultatea acestei întrebări, unii scriitori au renunţat din capul locului de a-i da un răspuns satisfăcător. Ei socotesc ca o zadarnică cheltuială de timp şi de muncă a urmărì astfel de chestiuni, cari — aşa se zice — trec peste marginile cercetării exacte şi nu pot fi desluşite nici odată îndeajuns. Există doară destule probleme însemnate, cari sunt accesibile cercetării, de ce să ne mai spargem capul cu imposibilităţi. Mai cuminte este a ne stabilì ţinte accesibile, iar nu iscodirea începutului religiunii, care, ca toate începuturile, este acoperit cu un văl impenetrabil.

Această obiecţiune, la primul moment, pare a fi raţională, judecată însă mai temeinic, ea este superficială şi neîndreptăţită. De bună seamă există şi chestiuni impenetrabile, ceeace rezultă din natura mărginită a spiritului creat, dar — ce ne îndreptăţeşte pe noi a stabilì într'o chestiune oarecare apriori marginile cercetării şi ale putinţii noastre de a o cunoaşte? N'am putea face eroarea de a îngusta prea degrabă terenul celor accesibile şi de a mărginì pe nedreptul puterea de prestaţiune a raţiunii omului? [1]

[1] Dacă i-se cuvine filozofiei şcolastice a evului mediu vre-un merit, apoi de sigur îl *are* pe acela de a fi ridicat încrederea omului în puterile de prestaţiune ale raţiunii sale.

Încercarea de a cerceta și cunoaște adevărul *trebue* întreprinsă și cine ne poate spune înainte, că o astfel de încercare nu va ajunge la rezultat, câtă vreme este știut, că pe aceasta cale s'au făcut toate descoperirile. Este o doctrină foarte comoadă acest *agnoticism,*[1] care îndată ce dă de chestiuni mai anevoioase, se plânge de durere de cap și nu mai vrea să cugete.

Pe lângă acestea, trebue să se țină seamă de însemnătatea faptului, că fără de cunoașterea începuturilor, istoria însaș devine o enigmă nedeslegată, un sfinx neînțeles. Fără să stee la baza cercetărilor și considerațiilor istorice o puternică și bine încheiată concepție despre lume și vieață, care să știe da răspuns mulțămitor supremelor probleme ale existenții, nu poate exista o deplină și temeinică pricepere a istoriei. Istoria este o desvoltare de vieață și, ca oricare desvoltare, ea purcede dela un început și merge spre o țintă. Fără să cunoaștem acest început și această țintă, desvoltarea întreagă se pierde în infinit și noi nu o putem pricepe cum se cuvine, fiindcă numai ceeace este cuprins între margini hotărîte, ce reprezintă o unitate, un întreg organic, poate fi priceput de mintea omenească. Prin urmare, cunoașterea începuturilor este o condiție și o presupunere indispenzabilă pentru o cât mai complectă concepție a istoriei. Cu tot dreptul afirmă profesorul (dela Berlin) *Paulsen,* că: deși în științele istorice «momentele singuratice au o importanță nemijlocită, totuș interesul care însuflețește toate cercetările este întrebarea: *de unde vine și încotro merge vieața istorică în genere?* Dacă această întrebare ne-ar fi indiferentă, interesul și studiul istoriei ar lâncezì.» Și religiunea este *vieață istorică,* trăită încă de întreaga omenire, deci chestiunea originei sale trebue lămurită. Cu directă privire la această chestiune se provoacă filologul *Max Müller* la vechiul adevăr, că nici un lucru nu-l putem pricepe îndeajuns, fără să-i cunoaștem începutul. Multe putem ști și despre religiune, dar cu toate acestea religiunea însaș va rămânea pentru noi neînțeleasă «dacă nu vom urmări-o până la cele dintâi izvoare, din cari purcede ea».

În fine, necesitatea unei lămuriri a întrebării despre originea religiunii se impune și din motivul de a preîntimpina mulțimea

[1] Dela grecescul: ἄγνοστος = necunoscut, ce nu se poate cunoaște.

răspunsurilor rătăcite câte i-s'au dat. O resignare sceptică faţă de această întrebare ar însemna încurajarea erorii şi desconsiderarea adevărului, care este cel mai mare păcat împotriva menirii ce o are raţiunea omului: de a cunoaşte adevărul.

Nu vrem să ne extindem, în expunerile ce vor urma, asupra tuturor hipotezelor câte s'au stabilit referitor la întrebarea despre originea religiunii, pentrucă prea ne-am abate dela ţinta proprie, care ne-am fixat-o. Vom atinge numai unele hipoteze, pe cari nu le putem încunjura. Combaterea erorii pe toată linia este, ce e drept, o procedură negativă, care se poate întrebuinţa cu succes pentru a pregătì isbânda adevărului, în cazul de faţă însă, credem a fi suficientă dovada pozitivă, care va da-o adevărul însuş pentru sine şi numai expunându-l.

*

Fiind religiunea — ceeace am dovedit în articolul trecut — o faptă general omenească şi o putere spirituală-morală adânc concrescută cu fiinţa sufletească a omului, socotim pe deplin îndreptăţită concluziunea, că: omul n'a putut exista *nici când* fără religiune. Prin urmare: începutul religiunii cade deodată cu începutul genului omenesc.

Având a lămurì originea religiunii, trebue să punem deci astfel întrebarea: *cum a ajuns omul la începutul începutului său în posesiunea religiunii?* Se pare îndrăzneaţă această întrebare, căci cine a putut fi la acel proces al începutului dintâi al religiunii martor de faţă, care să ne fi spus cum a decurs el? Dar pe lângă toată greutatea unei asemenea întrebări, să nu ne pierdem totuş nădejdea de a-i da răspunsul, care ni-se cere.

În mare măsură ne vom înlesnì acest răspuns, dacă vom stabilì mai întâi cu ajutorul dovezilor ce ne stau la dispoziţie: *care a fost religiunea primordială a omenirii şi ce caracter a avut ea.*

Ştiinţa istoriei religiunilor ne învaţă, că — deşì toate popoarele *au* religiune — totuş, ele nu au una şi aceiaş religiune, ci se deosebesc, adeseori foarte mult, prin credinţele religioase cari le mărturisesc. Dintre acele credinţe unele sunt mai curate şi mai înalte, altele sunt mai inferioare, chiar şi atât de inferioare, încât unii scriitori nici nu voesc să le mai numere la categoria religiunii. Unele popoare adorează un singur Dumnezeu, ele sunt deci monoteiste; altele se închină la doi Dumnezei, acestea-s

dualiste; altele la mai mulţi Dumnezei, de aceea se numesc politeiste; unele au cultul spiritelor, care se zice animizm; altele adorează obiecte neînsufleţite şi se chiamă fetişiste etc. Cu un cuvânt: există o mare mulţime de forme foarte deosebite, în cari ni-se înfăţişează religiunea în vieaţa sufletească a popoarelor pământului. Intrebarea, care ne interesează pe noi acum este: *care dintre aceste forme ale religiunii stă la începutul genului omenesc? Ce religiune a avut omenirea primitivă?*

Cu privire la această întrebare există mai multe păreri. Una dintre cele mai discutate, care a câştigat mulţi aderenţi, este fără îndoială părerea *evoluţionizmului materialist* al zilelor noastre, care vrea să extindă teoria evoluţiunii naturale şi asupra vieţii omeneşti şi a istoriei întregi cu toţi factorii, cari o constitue. Aderenţii acestui evoluţionizm susţin, că omenirea s'a desvoltat până la stadiul culturii de astăzi dintr'o completă stare de barbarie animalică, dintr'o stare cam ca cea a popoarelor aşa numite sălbatice de astăzi. Intreaga desvoltare culturală a omenirii nu este altceva, decât continuarea acelui proces colosal, care şi-a luat începutul deodată cu formaţiunea universului şi, care decurge cu necesitate mechanică după inviolabilele legi ale naturii. Alţi factori, cauze şi temeiuri de altă natură, cari să ne explice cele ce există şi se petrec în lume, afară de cauzalitatea rigidă a legilor naturii, nu există şi nu se pot admite. Tot ce există şi se petrece în lume, este a se explica după acelaş metod, care are valoare în ştiinţele naturale.

Această concepţie mechanică despre lume şi vieaţă vrea astăzi să fie hotărîtoare şi pentru explicarea şi judecarea religiunii şi a tuturor religiunilor. Fără să ţină seama de învăţătura istoriei, despre *chipul cum a decurs procesul vieţii religioase a omenirii,* această concepţie stabileşte apriorì legea desvoltării acelui proces, pe care apoi îl modulează prin fel şi fel de interpretări arbitrare, până ce se potriveşte în formele legii preconcepute. Avem astăzi câteva formulare de acest fel numite: «*arbori genealogici ai religiunilor*».[1] cari vreau să ne arete fazele ce le-a percurs vieaţa re-

[1] Mai cunoscut este arborele genealogic al religiunilor, pe care l'a stabilit englezul *John Lubbock* (Die Entstehung der Civilisation p. 172 şi 276 sg.) astfel: stad'ul-1) ateismul, 2) fetişizmul, 3) totemizmul, 4) şamanizmul, 5) idololatria antropomorfistă, 6) monoteizmul cu credinţa într'un singur Dumnezeu transcendent şi, în fine, în al 7-lea stadiu, moralitatea a fost adusă în legătură cu religiunea.

ligioasă a omenirii în desvoltarea sa istorică. Legea evoluţiunii aplicată la religiune este formulată astfel: toate formele mai superioare ale religiunii s'au desvoltat treptat în decursul timpurilor din forme mai inferioare.

Care este însă acea formă a religiunii, dela care a purces întregul proces de desvoltare sau care este religiunea primordială şi cum s'a ivit ea? Toţi evoluţioniştii convin în părerea, că la începutul desvoltării religiunilor, trebue să stee necondiţionat religiunea cea mai rudimentară şi — deoarece puterile sufleteşti ale omului primitiv erau încă nedesvoltate — izvorul acelei religiuni n'avem să-l căutăm în înaltele porniri ale sufletului, ci în vre-o nizuinţă senzuală, practică, de ordin inferior, pentru a cărei mulţămire aştepta omul primitiv sprijinul unor fiinţe înzestrate cu puteri mai înalte. Astfel a fost iscodită pentru întâiaş dată credinţa în Dumnezeu! In privinţa întrebării: care dintre toate religiunile, cari au existat şi mai există, este anume forma cea mai rudimentară, se deosebesc părerile evoluţioniştilor, de aceea unii consideră una, alţii altă formă ca religiunea primordială.

Cinstea de a sta la începutul desvoltării religiunilor, i-au dat-o unii evoluţionişti *fetişizmului.*[1] Deci ca fetişist, adecă ca adoratorul unor obiecte naturale sau artificiale, şi-a început cursul vieţii religioase omul primitiv, care — ca şi fetişistii de astăzi — îşi capacita Dumnezeul său prin mijloace nu tocmai cucernice şi în duhul blândeţii, ca să-i împlinească dorinţele inimii şi de cumva acel Dumnezeu se arăta renitent sau neputincios, îl schimba cu altul, care promitea mai mult.

Dar cum a ajuns omul primitiv la religiunea fetişizmului? Evoluţioniştii vreau să ne prezinte fetişizmul ca productul natural al unui proces necesar în modul de gândire al omului primitiv astfel: [2]

Mergând odată omul din starea sălbătăciei primitive în vre-o întreprindere d. ex. la luptă, la vânat etc. a găsit în cale un obiect mai bătător la ochi b. o. o scoică, o piatră strălucitoare etc.

---

[1] Cu numirea *feitiços* (dela facticos = făcut de mână omenească, ceva artificial apoi şi ceva nenatural. vrăjitoresc) au însemnat unii matrozi portugezi amuletele şi talizmanele ce le adorau Negrii litoralului auriu. Cuvântul fetiş l'a pus în circulaţie scriitorul francez de Brosses la anul 1760.

[2] Cf. „Universalitatea, fiinţa şi originea religiunii" de *Dr. Vasilie Găina.* Cernăuţi, 1899, pag. 133 seg.

şi în naivitatea sa copilărească, i-a atribuit vieaţă după analogia propriei sale vieţi. Intreprinderea, din întâmplare, i-a reuşit. Coincidenţa întâmplătoare între aflarea unor obiecte mai bătătoare la ochi şi între reuşita unor întreprinderi, s'a putut repeţi de două, de trei sau chiar de mai multe-ori, astfel că omul primitiv a ajuns să stabilească o legătură cauzală între obiectele găsite şi între reuşita întreprinderilor sale, atribuind-o pe aceasta din urmă celor dintâi. De aici uşor a făcut concluziunea, că obiectele găsite nu sunt obiecte de rând, ci ele sunt înzăstrate cu puteri mai înalte, prin cari pot înrâurì asupra destinelor sale, de aceea a aflat cu cale să le adoreze, ca să le predispună în favorul său. În urma acestui proces psihologic, cred unii evoluţionişti că a ajuns omul primitiv la religiunea fetişizmului, dela care urmaşii săi au progresat succesiv la forme tot mai superioare.

S'a putut aşa ceva? Fost-a cu putinţă să răsară religiunea dintr'un izvor atât de tulbure, *religiunea,* care mai mult decât oricare altă putere istorică a povăţuit vieaţa omenească spre ţintele şi idealele cele mai înalte şi mai frumoase? Ceeace i-a servit omului ca cel mai curat îndemn spre cele mai eroice fapte ale jertfirei de sine, înăbuşindu-i pornirile egoizmului, putut-a să răsară din ceva ce îi este tocmai contrar; din impulse egoiste, animalice? O astfel de explicare este o luare în deşert a numelui ştiinţii şi ne cuprinde mirarea, că a putut câştiga teren tocmai în timpul de astăzi, care între altele se laudă şi cu un senz desvoltat pentru cele istorice. Există în logică o lege de îndrumare a minţii sănătoase spre adevăr şi aceea lege ne spune, că orice efect trebue să aibă o cauză *suficientă,* care l'a produs. *O cauză suficientă* trebue să căutăm deci şi pentru fapta religiunii, dacă într'adevăr voim s'o *explicăm,* pentrucă din începuturi şi motive atât de inferioare şi accidentale cum afirmă evoluţioniştii, ea rămâne neesplicabilă.

Hipoteza evoluţionistă explică: mergând odată omul primitiv în vre-o întreprindere oarecare a găsit în cale un obiect strălucitor, căruia i-a ascris vieaţă. Curioasă explicare! căci admiţând chiar — ceeace nu pot dovedì evoluţioniştii — că forţa intelectuală a omului primitiv a fost foarte nedesvoltată, totuş atâta naivitate şi lipsă de putere distinctivă, ca să ascrie unui obiect brut, vieaţă, nu aflăm nici la sălbaticul cel mai sălbatic. Vieaţa

și moartea sunt două fenomene atât de vrășmaș opuse unul altuia, cari au impresionat totdeauna atât de adânc sufletul omului, încât limba omenească abia cred să mai poată exprima cu o așa pregnanță prăpastia ce desparte două contraste.

Explicarea continuă: răușindu-i omului primitiv întreprinderile, a atribuit aceste răușite obiectelor, pe cari le-a găsit și pe cari le-a considerat apoi că fiind înzestrate cu puteri mai înalte, supraomenești, divine. In acest punct se poticnește mai rău toată explicarea. Un obiect strălucitor de bună seamă a putut atrage atențiunea omului primitiv, dar *care este puntea de trecere dela impresia ce i-a făcut-o un astfel de obiect, până la idea despre o ființă transempirică, supraomenească, divină?* Cum a putut produce în conștiința omului primitiv un obiect brut idea divinității? aceasta este ce nu putem pricepe de loc. E atât de mare prăpastia în gândire dela impresia unui astfel de obiect, fie el ori cât de strălucitor, până la concepția unei ființe divine, încât omul primitiv, ca și cel mai cult, n'a putut-o trece nici decum în urma unei «necesitări psihologice», ci numai printr'un salt, care nu poate fi explicat din temeiuri psihologice. Omul primitiv, după această explicare se aseamână cu vestitul din povestea vorbei, care căzând într'o apă adâncă s'a prins de propria lui chică ca să nu se cufunde. Este evident, că *înainte* de ce a atribuit omul primitiv unui bât, unei pietri sau altui obiect de acest fel, puteri mai înalte, divine, prin cari să poată înrîurì asupra sorții sale, fericindu-l sau nefericindu-l, *necondiționat* a trebuit să aibă în conștiința sa idea despre astfel de puteri, pentrucă o calitate sau putere, pe care el n'a cunoscut-o absolut de loc, n'a putut-o atribuì nimănui. Numai dupăce a avut în conștiința sa ca *predicat* idea despre o ființă divină a putut-o concorda cu anumite subiecte d. ex. cu o scoică, un băț, o piatră, un os etc. Prin urmare, fetișizmul nu explică, ci *presupune deja* existența religiunii. Nu putem accentua îndestul acest moment, care este de cea mai mare importanță în toată chestiunea ce ne preocupă, deoarece el ne dovedește, că omul primitiv a avut mai întâi concepția înaltă a divinității și numai ulterior a adus-o în legătură cu subiecte mărginite, inferioare, materiale. *Fetișizmul este deci o degenerare dela concepții religioase mai înalte.*

Ca o astfel de degenerare ni-se înfățișează fetișizmul și în istoria religiunilor. Cercetările etnografice și istorico-religionare,

ce s'au făcut asupra popoarelor fetişiste de astăzi, au dovedit, că nici o religiune nu constă numai din fetişizm. Chiar şi triburile de tot inferioare ale Negrilor africani au, pe lângă cultul fetişist, idei religioase mai superioare, chiar şi credinţa într'un zău suprem depărtat de obiectele lumii şi mai presus de fire. De unde au acei Negrii astfel de idei superioare şi cum au ajuns să le aducă în legătură cu cultul şi credinţele înguste ale fetişizmului? Această întrebare cu adânc temei psihologic nu poate fi deslegată, *dacă considerăm fetişizmul ca forma în care s'au concretizat cele dintâi impulse religioase ale sufletului omenesc.* Ea poate fi deslegată numai aşa, dacă considerăm acele idei mai înalte din cultul fetişist ca *rămăşiţele unei credinţe anterioare,* iar fetişizmul ca o decadenţă dela acea credinţă. Dela alte popoare nu le-au putut împrumuta, pentrucă fetişistii au trăit în cea mai desăvârşită izolare de popoarele culturale şi astfel au fost feriţi de orice influinţe străine.

Adorarea a multor fetişi ai popoarelor, cari au o istorie, poate fi explicată din «*antecedenţe istorice şi psihologice*», de ex. idolii mai vechi ai Grecilor şi ai Romanilor au fost pietrii, despre cari se credea, că au căzut din ceriu. Fetişii de peatră ai unor sălbatici au fost pietrii aşăzate pentru a eterniza un câmp de luptă, un loc de judecată, mormântul unui rege etc.

Dacă fetişizmul ar fi forma primordială, dela care a purces desvoltarea progresivă a religiunilor — după cum afirmă evoluţioniştii — atunci nu putem înţelege cum de au rămas popoarele fetişiste de astăzi încă tot la începutul acelei desvoltări? Cum de s'au subtras în curgerea atâtor veacuri de sub puterea legii generale a evoluţiunii religionare? Evoluţioniştii răspund, că acele popoare sunt petrefacte. Fie! dar să nu trecem cu vederea, că şi petrefactele sunt rămăşiţele unei vieţi anterioare, a unei vieţi moarte, care numai poate reînvia. O astfel de rămăşiţă degenerată a unei vieţi religioase anterioare este şi fetişizmul popoarelor de astăzi, de acea acele popoare nu pot evolua la o treaptă mai superioară a conştiinţii religioase, — dar ele nu pot nici degenera mai în jos, semn, că *fetişizmul este etapa cea mai din urmă a unei mişcări religioase regresive.*

Că nu fetişizmul este forma primordială a religiunii vom dovedi şi prin cele ce vor urma. *N. Bălan.*

APOSTOLIA.

Apostolia sau misiunea de a fi slugitor al bisericii lui Christos, e o instituţiune pozitivă. Ea se motivează ca atare, în primul loc, prin originea sa dumnezeiască, iar în raportul înţelesului omenesc prin importanţa sa reală, ce o are — şi a dovedit că o are — în vieaţa popoarelor ca şi în a indivizilor.

Zisese adecă Domnul către ucenicii săi: «Eu sunt lumina lumii» [1]; «Voi sunteţi prietinii mei» [2]; «Voi sunteţi sarea pământului, dacă se va strica sarea, cu ce se va săra?... Voi sunteţi lumina lumii... nu se va aprinde lumina ca să se pună sub obroc, ci în sfeşnic ca să lumineze tuturor.... Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vază ei faptele voastre cele bune şi să mărească pe Tatăl din ceriuri» [3]; «V'am zis vouă prietini, căci toate câte am auzit dela Părintele meu, am arătat şi vouă» [4]; «Precum m'a trimis pe mine Tatăl, şi eu vă trimit pe voi» [5]; «Drept aceea mergând, învăţaţi toate naţiunile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte am poruncit vouă, şi iată, eu cu voi sunt până la sfârşitul veacului» [6].

Iată deci baza pozitivă a apostoliei creştine şi universalitatea acestei misiuni.

Apostolia e instituită de Christos pentru a-L reprezenta pe pământ şi a povăţuì pe om la perfecţiune; pentru a făptuì această desăvârşire prin lumina cuvântului sau a învăţăturii şi prin edificătoarea pildă a faptelor bune.

Câtă însemnătate zace în aceste cuvinte. Dacă adecă stăm a ne gândì asupra *originii* şi *scopului* apostoliei.

O, de s'ar imprima cât mai adânc conştiinţa misiunii apostolice şi în sufletele celor cărora s'a încredinţat fie şi numai o mică parte din darul de a conduce destinele bisericii noastre...

Pentrucă importanţa reală a apostoliei ni-o mărturiseşte tre-

---

[1] Ioan VIII. 12
[2] Ioan XV. 14.
[3] Mateiu V. 13—16.
[4] Ioan XV. 15.
[5] Ioan XX. 21.
[6] Mateiu XXVIII. 19—20.

cutul istoric, lung, al vieţii bisericii. Istoria bisericii creştine, pe fiecare din paginile sale, ne dă câte-o mărturie despre efectele apostoliei lui Christos; dar şi mai mult străluci ea atunci, când purtătorii acestei misiuni au fost pătrunşi, în sufletul şi activitatea lor de sfinţenia şi de rostul misiunii.

Nu trebuiră nici trei sute de ani până ce o astfel de apostolie schimbà întreagă faţa lumei vechi. Pe ruinile unui haos de fărădelegi şi de întunerec moral, se înălţă triumfând, în numele Nazarineanului răstignit pe lemnul de ocară, opera de regenerare sufletească şi de îndrumare culturală nouă alor nişte pescari şi oameni de rând, «neînvăţaţi, neelocvenţi, neînsemnaţi, săraci, cari nu aveau nici patrie, nici tesaure, nici mărire, nici ştiinţă», cum le zice sfântul Ioan Gură de aur [1], cari însă aveau tăria credinţii, conştiinţa misiunii şi neînfricata voinţă de a *valora* misiunea dela Domnul.

Gândeşte-te — zice acelaş sfânt Gură de aur — ce lucru mare este a umplea, într'un timp aşa de scurt, tot pământul cu biserici, a aduce la căinţă atâtea popoare, a îndemna atâtea naţiuni să-şi părăsească religiunile moştenite şi să desrădăcineze o datină înrădăcinată; ca ele, tirănia poftei rele, puterea răutăţii, să o scuture ca pulberea; ca ele, altarele, templele (capiştele idoleşti), idolii, secretele, solemnităţile profane şi splendoarea necurată, să o nimicească ca fumul».[2]

Gândeşte-te, zic şi eu, cetitorule! şi dă-ţi seama, că stai în faţă cu o misiune dela Celce toate le poate; că ai a face cu nişte rezultate mai presus de vrerile şi putinţele omului, şi că, pe lângă ajutorul Intemeietorului apostoliei, celuice s'a promis a petrece în veac cu apostolii săi,[3] mai avem a face şi cu un factor, atârnător dela *individualitatea* morală omenească a apostolului, cu tăria sufletească a *abnegaţiunii*, de a se lăpăda de sine şi a trăi pentru slujba apostoliei.

Aceasta virtute, a abnegaţiunii, a fost atât de viuă în sufletele apostolilor, încât, vorbind de trei evangelişti, acestia de *cinci* ori cuprind în scris porunca lăpădării de sine. Mateiu [4], Marcu [5]

---

[1] Ioan Chrys.: Adversus Iudaeos et Gentiles.
[2] l. c.
[3] Mateiu XXVIII. 20.
[4] Mateiu XVI. 24.
[5] Marcu VIII. 34.

și Luca[1] îl exprimă întâi în formă afirmativă: De vrea cineva să vină după mine, să se lapede de sine, să-și iee crucea sa și să-mi urmeze. Apoi, separat, Mateiu[2] și Luca[3] repeţesc acelaş ordin în termini negativi: Cel ce *nu-și* ia crucea sa, și *nu-'mi* urmează, *nu* este vrednic de mine.

Cuvântul acestui ordin a și prins rădăcini în cei cărora li-a sunat. Numai o muncă pătrunsă de abnegare a putut produce rezultatele istorice ale creștinizmului, fără păreche în istoria omenimii.

Abnegaţiunea a fost în întreg trecutul istoric al bisericii podoaba sufletească cea mai aleasă a acestor slujitori ai celor sfinte; a fost stânca de care s'au frânt toate pornirile vrăjmășești și a fost și cheia tuturor izbânzilor mari.

Darul apostoliei l'a *sfinţit* pe cel ce a îmbrăcat acest dar, iar omul, îmbrăcat în acest dar de sus, a dat dovada cea mai strălucită: ce însemnează *conştiinţa oficiului* și *împlinirea datorinţelor acestuia.*

Prin munca conștienţioasă și stăruitoare a celui *convins* că are misiunea apostoliei, s'a ajuns ca biserica lui Christos să reformeze întreagă vieaţa lumii, nu numai pe terenul dogmatic sau de credinţă și moral, și nu numai în întocmirile sociale, politice și culturale, ci și mai mult: al apostoliei creştine este și acel merit, că gândirii omeneşti i-s'a imprimat chiar pecetea creştinizmului.

Ştiţi cine ni-o spune aceasta? Nimenea altul mai competent, decât niște personagii, cari se privesc de altfel a fi fiecare câte o negaţie întrupată a creştinizmului: *Rousseau* și *Emil du Bois-Reymond.* Cel dintâi zice: Eu nu știu, de ce se ascrie progresului filosofiei morala frumoasă din cărţile noastre; această morală a fost *creștină* înainte de a fi fost filozofică. Iar cel de al doilea — un Bileam modern cum i-se mai zice — care respinge nu numai creştinizmul, ci în general orice credinţă, a recunoscut, de asemenea, că ştiinţa modernă e creştină.

Vine deci păgânizmul modern, științific, și în vreme ce cu mână sacrilegă izbeşte în instituţiunile seculare și rodnice în pro-

[1] Luca IX. 23.
[2] Mateiu X. 38.
[3] Luca XIV. 27.

povăduirea luminii și progresului, își mărturisește tot atunci inferioritatea și neputința morală.

Trufia științii omenești e îngenunchiată înaintea forței divine a creștinizmului calumniat.

.... D'apoi că și Christos, cel ocărît și scuipat, bătut și ucis pe lemnul de ocară a vremii de atunci, închis în mormânt sigilat de peatră și păzit, încă a *înviat.*

Invățătura Lui încă poate fi ocărîtă, suprimată chiar pentru moment, de cătră falșii cugetători ai timpului nostru, cari își făuresc gândirei lor idoli din lucrurile pământești, — dar totuș, aceea învățătură e menită pentru izbândă.

Numai cât purtătorii apostoliei lui Christos să fie pătrunși de darul ce li-s'a dat: să-și valoreze darul de sus cu lăpădare de sine.

Scoatem câteva concluziuni pentru noi.

Slujitorilor bisericii neamului nostru încă li-s'a dat darul apostoliei, cu toate atributele ei în ale onoarei, datorințelor și răspunderii înaintea lui Dumnezeu și a posterității.

Apostolia în biserica românească încă e de caracter îndoit: dogmatică și culturală, și mai vârtos azi nu poate fi restrânsă numai la săvârșirea lucrărilor și ierurgiilor sfinte, ca în oarecari zile de demult, când sau că prin aceasta mijlocire se acopereau pe acele vremuri trebuințele sufletești ale unui popor, sau că nu-i era permis, ori nu era sosită vremea avântării spre un ideal cultural.

Azi vremurile-s schimbate. Odinioară, mai la început, idealul religios a fost singura hrană sufletească a neamului nostru, mai apoi, veniră cronicarii, cu scrisul limpede și dulce, trezitor de conștiință națională și de nădejdi la mai bine.

Astfel se închega într'o unitate simțirea și conștiința religioasă și românească în trecutul nostru, ca *lege românească.* Pe această temelie se așeză apoi biserica noastră ca biserică națională.

«Limbă, lege: vorbe sfinte la strămoși erau....».

Ei, dar azi — zisei — trecem printr'un period de prefacere, botezată culturală.

Câte nu mai ascunde lumea azi sub masca culturii?! Intre altele și aceea: să întorci spatele acelei instituțiuni istorice — ca

să zicem şi numai atât — bisericii, şi idealului religios concrescut cu simţul naţional.

Unde va să ne ducă acest curent de «emancipare» (?) nesănătoasă? La deruta sufletească, atât sub raportul religios, cât şi naţional.

Spre norocire, însă, primejdia aceasta bate numai la uşa inimii puţinilor contrari, nu şi la a poporului.

Ispita însă s'aproprie şi de popor în zilele din urmă prin rostul mincinos d. ex. al agenţilor socialişti fără Dumnezeu, fără patrie şi închinaţi râvnei după mamon.

Preoţi români! Luaţi seama: şi vouă vă sună cuvintele învăţătoare ale Domnului:

«Voi sunteţi *lumina* lumii....».

«.... *să lumineze lumina voastră* înaintea oamenilor...».

Sunteţi — şi aveţi să fiţi tot mai mult — apostoli, nu numai în senzul propriu ci şi în ale înaintării culturale a unui neam, a căruia soarte în mâna voastră s'a pus *mai* de aproape; care are numai nădejdea viitorului şi chezăşia lui în simţirea sa creştinească şi românească şi în munca voastră de apostoli ai religiei şi culturii, întăriţi de darul apostoliei şi pătrunşi de sentimentul lăpădării de sine.

Inţelegeţi, că cu voi este Dumnezeu.

Dr. G. Ciuhandu.

PASTORALELE MITROPOLITULUI ŞAGUNA.

II.

Cuprinsul şi însemnătatea lor.

După ce, în articolul trecut, am schiţat în trăsături generale icoana lui Şaguna ca preot şi păstor şi am scos la iveală momentele de importanţă *istorică-culturală* şi *socială-religioasă* din pastoralele sale — vom arunca acum o privire mai deaproape asupra acestor scrisori păstoreşti, pe cari Şaguna le trimitea, cu o rară iubire, turmei sale credincioase.

Cercetând mai amănunţit şi spicuind momentele mai de valoare din cuprinsul lor vom câştiga, de o parte, lămuriri nouă şi întemeiate asupra unui colţ din gândirea şi simţirea lui Şaguna,

de altă parte vom culege și unele însemnări prețioase cu privire la perioada aceea bogată și luminoasă a istoriei noastre bisericești și naționale, care e strâns legată de viața și lucrarea acestui mitropolit.

Judecate după cuprinsul lor general și după motivele, din cari purced, pastoralele lui Șaguna s'ar putea împărți în: *a) pastorale de sărbători* și *b) pastorale ocazionale.* Câtă vreme însă aceste feluri de pastorale, în cuprinsul lor, prezintă foarte puține momente de deosebire, în cele următoare nici nu vom ținea seamă de împărțeala aceasta, cât mai vârtos de ordinea timpului, în care au apărut și de însemnătatea cuprinsului lor.

*

Cea dintâi scrisoare pastorală către clerul românesc o trimite Șaguna la 11 Decemvrie 1847, îndată după sosirea sa în Sibiu, ca vicar general al eparhiei ardelene de legea răsăriteană. În pastorala aceasta, care se îndrepta către «binecuvântații domni protopopi și cinstita preoțime eparhialnică», noul cârmuitor al bisericii dă poruncă preoților, să facă poporului cunoscut, că slujba cătănească a scăzut numai la 8 ani (dela 12, cum era până atunci) și, în urmare, să sfătuiască pe ficiori, ca să meargă toți, fără cârtire, la măsură, arătându-le urmările grele, ce le-ar trage după sine neascultarea poruncii împărătești. Preoții înșiși au să se înfățișeze cu matricula la locul asentării, îmbrăcați fiind cuviincios, *în reverendă.*

«În urmarea acestora — sfârșește Șaguna — din strânsa mea diregătorie și *din iubirea aceea, care neîncetat arde în pieptul meu pentru voi toți* vă încredințez, cumcă în folosul nostru zace aceea, ca cu un cuget și un suflet să povățuiți pe poporenii vostri la orice vreme și întâmplare, ca să urmeze poruncii acesteia pentru binele și folosul lor.»

Așa dar dintru început îl vedem pe Șaguna ca împlinitor zelos și energic al dorințelor și ordinilor înălțatului împărat. Vom vedea mai la vale, că pastoralele sunt mărturiile cele mai vorbitoare despre dinasticizmul lui Șaguna și devotamentul său față de casa domnitoare.

În pastorala dela 12 Februarie 1848, pe care o subscrie «nou denumitul episcop» și de care am făcut pomenire în articolul trecut, Șaguna îndeamnă preoțimea cu stăruință *să predice*

poporului, căci acesta duce mare lipsă de învăţătură. Aceste cuvântări preoţii să se nevoiască a le scrie şi a i-le trimite la Sibiiu, pentruca să le tipărească sub titlul: «*Adunarea cuvântărilor bisericeşti întocmite prin preoţimea eparhială gr.-or. din Ardeal*». Colecţia aceasta însă nu ştim să fi văzut lumina zilei. Şaguna nu mai aminteşte de ea nicăiri, iar între scrierile lui nu se găseşte. De bună seamă preoţimea de atunci — ca şi cea de acum! — nu se va fi prea întrecut în rîvna pentru vestirea cuvântului de învăţătură. Noul episcop doria însă, ca şi în chipul acesta să aducă cinste clerului şi folos poporului, spre luminarea căruia şi-a îndreptat toate silinţele sale.

În cursul vremilor viforoase din anii 1848—49 Şaguna ne apare ca un păstor neadormit şi pururea îngrijat de soartea turmei sale. La toată ocazia sfătuia poporul să fie în pace şi ascultare, să nu tulbure liniştea publică şi să aştepte cu răbdare aducerea legilor mântuitoare. Şi cum în timpul acela de luptă şi prefacere a întregului organizm politic şi social din Ungaria, Şaguna era mai mult la Viena, la Insbruck sau la Pesta, decât acasă, el îşi scria pastoralele mai ales în Pesta, în timpul, cât lua parte la şedinţele dietei ungare şi le tipăria în «crăiasca tipografie» a universităţii din Buda. Într'ânsele Şaguna aducea la cunoştinţa poporului toţi paşii, ce-i făcea pentru câştigarea drepturilor lui şi toate rezultatele bune dobândite pentru uşurarea sorţii lui. Aşa, când neamul românesc a fost recunoscut prin lege de naţiune liberă şi egal îndreptăţită cu celelalte popoare din patrie, Şaguna din capitală, scria turmei în chipul următor: «Iată voi, iubiţilor mei fii, care ieri-alaltăieri încă gemeaţi sub greul şi apăsătorul jug al jobăgiei, iată, zic, astăzi sunteţi oameni slobozi şi cetăţeni ai ţării, precum fieştecare; daţi dar laudă lui Dumnezeu, care ne-au învrednicit de timpul acesta din inimă dorit. Mai pe urmă, precum totdeauna, decând sum norocos a griji păstoreşte pentru voi, v'am învăţat *să fiţi oameni buni,* credincioşi cătră împăratul nostru Ferdinand şi cătră mai marii vostri dregători, aşa şi acum părinteşte vă sfătuiesc: să fiţi totdeauna buni şi ascultători. Să aveţi, iubiţilor, dragoste frăţească atât între voi cât şi cătră celelalte naţii cu noi locuitoare, pentrucă aşa a plăcut lui Dumnezeu, ca noi să fim mai multe naţii într'o patrie, pentruca împreună să ne îndulcim de bunătatea ţării noastre.»

In tonul acesta sună toate pastoralele din anii revoluţiei. Pe lângă sfaturile de supunere şi ascultare, care i-au asigurat lui Şaguna încrederea curţii din Viena, ele cuprind multe informaţiuni preţioase asupra cestiunilor şi schimbărilor vieţii politice, la care Vlădica românesc lua parte *activă*. În acelaş timp, depărtat fiind de fiii săi sufleteşti, bunul arhipăstor nu lăsa să treacă nici un prilej, fără să-i încredinţeze despre îngrijirea sa neadormită pentru soartea lor, prin cuvinte de mângăiere și întărire. Multe din pastoralele acestea încep cu cuvintele: «mult iubită mie încredinţată turmă» şi sfârşesc: «primiţi binecuvântarea mea arhierească şi fiţi încredinţaţi despre grija, care eu, ca un tată adevărat, ziua şi noaptea o am pentru voi. (Past. din Pesta 18 Iunie 1848). Iar în August, acelaş an, Şaguna glăsuia turmei sale în chipul următor: «Vă încredinţez, iubiţilor, că deşi împrejurările mă silesc a fi depărtat de voi, inima mea şi sufletul meu necurmat cu voi şi la voi este. Şi nu am cruţat şi nu cruţ, iubiţilor mei, nici osteneală, nici cheltuială pentru binele şi folosul vostru cel sufletesc și trupesc. Nici un minut, nici un prilej nu las să treacă fără a-l fi întrebuinţat spre ajutorinţa voastră. Fiţi aşa dar în pace, păziţi buna rânduială şi aveţi răbdare, căci va trimite Dumnezeu vindecare şi ranelor voastre!»

În Octomvrie 1848, când Împăratul încredinţase cârmuirea Ardealului comandei militare din Sibiiu, Şaguna porunceşte credincioşilor săi, ca, până la alte dispoziţiuni, să se înarmeze «spre susţinerea rândului bun», dar să se ferească de orice volnicie şi vrăşmăşie, ca să se plinească zisa din scriptură: «Fericiţi cei făcători de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema». In luna următoare — în timpul acesta pastoralele se urmau des — trimite poporului un cercular sau apel, în care îndeamnă pe toţi credincioșii eparhiei sale să tindă mână de ajutor acelor fraţi de ai lor, Români şi creştini, ale căror case şi averi au fost prădate, în revoluţie, de răutatea vrăşmaşilor şi cari erau — în număr de mai multe mii — ameninţaţi să piară de foame. Şaguna însuş deschide colecta de milă cu o sumă însemnată.

În Decemvrie 1848 urmează pastorala, prin care vesteşte turmei, cu multă bucurie, urcarea pe tron a tinărului domnitor Francisc Iosif I şi dă ordin preoţimei să ţină slujbe pentru sănătatea și îndelunga lui stăpânire.

In anul următor, la sf. Nicolae, trimite poporului o pastorală de o frumseţă fără seamăn. Şaguna plecase la Olmütz, ca să-şi aştearnă la picioarele noului monarh omagiile sale de supunere şi să-i descopere credinţa cea «neclintită şi neîntinată» a poporului său românesc.

Apropiindu-se praznicul Naşterei Domnului depărtatul păstor se simte îndemnat, ca de-acolo din Austria să trimită o pastorală fiilor săi; deoarece — zice dânsul — «dorul inimii mele, de a vă putea oricum mângăia, m'au îndemnat să vă scriu vouă, pe cari întru atâta vă iubesc, şi să vă îmbrăţişez şi să vă întâmpin cu scrisoarea aceasta, care să vă fie cel mai vârtos semn al iubirii şi al îngrijirii, ce are pentru voi arhiereul vostru, cel ce bucuros îşi pune sufletul său pentru turma sa cea iubită.»

Şaguna era aşa dar cu trupul numai în Ţara nemţească, cu inima era însă în mijlocul turmei sale, pe care o lăsase amărâtă, năcăjită şi jefuită, în urma răscoalei. Bine cunoştea Şaguna starea poporului său. Dar nu numai o cunoştea, ci o şi *simţia* şi-l durea şi pe el năcazul şi suferinţele lui. Căci, iată cum urmează pastorala: — «Îmi este prea bine cunoscută, iubiţilor, întristarea voastră, pentrucă aceea e şi a mea; ştiu mâhnirea voastră, pentrucă aceea e şi a mea; ştiu năcazurile voastre, căci acelea sunt şi ale mele; ştiu pagubele voastre, căci acelea sunt şi ale mele, cunosc pricina păraielor voastre de lacrămi, căci pentru aceea curg şi ale mele; le ştiu toate acestea. Laolaltă ne văierăm, laolaltă unul pe altul să ne şi mângăiem, încredinţându-ne că nu ne va lăsa Dumnezeu. Nu ne va lăsa, iată eu vă zic, că *nu ne va lăsa.*»

Am reprodus şirele acestea, pentrucă găsesc într'ânsele cea mai strălucită dovadă despre desăvârşita identificare a acestui arhipăstor cu turma lui credincioasă.

Restul pastoralei cuprinde unele momente de importanţă istorică. Şaguna aduce la cunoştinţa tuturor, că a descoperit înălţatului împărat credinţa cea tare şi nepătată a poporului român faţă de casa domnitoare, precum şi jertfele cele scumpe, de sânge şi avere, care le-a adus acest popor pentru tronul Măiestăţii Sale. Totodată l'a rugat să se îngrijească de noi, *ca precum purtăm greutăţile aşa să gustăm şi bunătăţile.*

Iar împăratul, în milostivirea-i nemărginită, l'a încredinţat, că pe viitor naţiunea română, pentru credinţa şi alipirea ei faţă

de tron va fi socotită asemenea cu naţiile celelalte din ţară, despre ceeace M. Sa, la 4 Martie 1849, a dat şi o Constituţie, în virtutea căreia toate popoarele patriei sunt puse asemenea. Momentele de căpetenie din Constituţia aceasta, pastorala le cuprinde în următoarele şepte puncte:

1. Uniunea Ţării Ardealului cu cea a Ungariei să se desfacă;

2. Fiecare naţie are drepturi asemenea de a-şi păstra şi cultiva naţionalitatea şi limba sa. Dreptul acesta, nu i-se poate vătăma.

3. Aşişderea toate religiunile au drepturi asemenea;

4. Formarea cea dinlăuntru a Ardealului se va statornicì prin un nou statut, în conglăsuire cu Constituţia imperială, după temeiul deplinei neatârnări de Ţara-Ungurească şi al egalei îndreptăţiri a tuturor naţiilor din ţară;

5. Să se facă şi pentru averile grăniţerilor legi deosebite şi să li-se dea şi lor uşurinţele şi bunătăţile, cari se vor da celorlalte plase de locuitori din ţară;

6. Orice slujire şi slujbă urbarială sau iobăgească s'au şters;

7. Toţi acei, cari au cerutele învăţături, au drept la orice tistie sau slujbă.

În vederea acestor drepturi şi libertăţi Şaguna vesteşte turmei sale să se bucure şi să se veselească, că jertfele ei «multe şi măreţe» pentru tron, iată deacum vor fi răsplătite cu îmbelşugare. Deci fiecare să fie «fălos şi trufaş» de naţia sa românească, care şi-a arătat în chip atât de vitejesc credinţa faţă de împăratul ei şi care, pe temeiul credinţei şi vitejiei sale, e ridicată în rând cu celelalte naţiuni din patrie. Îi îndeamnă mai departe, ca pătrunşi fiind de lumina cunoştinţii, care a răsărit lumii prin Naşterea Domnului Christos, să-şi întocmească vieaţa şi lucrările lor potrivit cu sfintele învăţături ale Mântuitoriului, ferindu-se de vrajbe, de neînţelegeri şi căutând pacea şi bunavoire. De încheiere le pofteşte sărbători fericite şi-i roagă «să nu uitaţi strădania mea, care ziua-noaptea o am pentru voi, ci să mi-o răsplătiţi cu ascultarea învăţăturilor mele». Şi subscrie: «Al vostru de voi grijitoriu arhiereu A. Ş.»

Pastorala aceasta prezintă mai mult interes şi e mai frumoasă, decât toate, câte mi-au ajuns până acum la mână. Ea ne înfăţişează deoparte tactul şi înţelepciunea, cu care cârmuia Şaguna

biserica în anii răzmiriţei din 48, de altă parte bucuria cea sinceră şi părintească, cu care vestia fiilor săi iubiţi orice drept sau favor, ce-l câştiga pe seama lor. În sfârşit într'ânsa ni-se prezintă Şaguna şi ca arhiereul luptător, care lua parte activă la toate schimbările vieţii politice.

În toate pastoralele de sărbători tonul lui Şaguna e deosebit de călduros şi de sincer. Mai cu seamă ziua cea mare şi luminată a Naşterii Domnului nici odată n'ar fi lăsat-o să treacă fără ca «duhovniceşte» să nu petreacă şi să nu-o prăznuiască împreună cu supuşii săi, cercetându-i cu câte-o «epistolie arhierească».

In praznicile cele împărăteşti găsia Ş. totatâtea momente de bucurie creştinească, pe care-o tălmăcia cu citate din Sfânta Scriptură. Totodată însă ele sunt prilejuri potrivite de a cugeta la datorinţele creştineşti, care le avem faţă de Dumnezeu, dela care ne vin toate bunătăţile. Desfăşurarea acestor datorinţe, Şaguna o întreţese adeseori cu cele mai clasice pilde din sfintele cărţi, dovedind la tot pasul că era «tare în scripturi». După învăţăturile evangelice urmează de regulă poveţe de natură practică. Astfel, la sfârşitul unei pastorale de Crăciun le aduce preoţilor aminte să cumpere pe seama bisericilor cele 12 Minee, cari începuseră a apărea în tipografia diecezană şi costau 60 fl. Şaguna accentuiază cu regret lipsa cărţilor bisericeşti-rituale, care împedeca preoţimea să săvârşească toate slujbele dumnezeeşti după rânduiala tipicului. (Past. din 1 Decemvrie 1852).

La sfârşitul acestei pastorale dedesubt, se găseşte o notiţă foarte interesantă, pe care ţin să o reînviez. Şaguna sfătuieşte adecă pe preoţi să-şi cetească pastorala şi acasă odată, înainte de a pleca la biserică, ca să nu se poticnească la cetire, acolo, în faţa poporului. Cât de bine-şi cunoştea acest arhiereu preoţimea şi până unde se lărgea felul lui de-a o desăvârşi.

Vom continua. ***Gh. Tulbure.***

In istorie se pot cunoaşte urmele provedinţei dumnezeeşti. Fiecare faptă mărturiseşte pe Dumnezeu, fiecare clipă predică sfânt numele Lui, cu deosebire însă impozanta legătură a istoriei întregi stă înaintea noastră ca o sfântă ieroglifă, pe care avem să o descifrăm cu gândul unor vrednici învăţători ai înţelepciunii lui Dumnezeu.

Marele istoric LEOPOLD von RANKE 1795—1886.

PREDICĂ LA DUMIN. VAMEȘULUI ȘI A FARISEULUI.

(Despre trufie).

În numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh!

Tot celce se înalță, — zmeri-se-va,
iar celce se zmerește, — înălța-se-va.
Luca c. 18 s. 14.

Iubiților Creștini!

Plăcerea de a fi lăudat, de a fi vorbit de bine de către alții e un bold, o slăbiciune dela fire sădită în inima omului. Nu e tiner, nu e bătrân, — nu e bogat, nu e sărac, nu e în sfârșit nimenea, carele să poată zice, că e scutit cu totul de această slăbiciune. Dela copilul mic, — carele știți cum saltă și dă din mâni de bucurie, când i-se spune că: el e mai bun, mai frumos, mai deștept, decât altul de sama lui, — și până la moșneagul încăruntit, — căruia iarăș, cu toții știți, cum îi străluce fața de bucurie, când unul sau altul îi povestește și-i laudă anumite fapte din vieața lui! dela bogatul foarte primitor de astfel de laude, și până la cerșitorul de pe stradă, carele încă se simte tare măgulit, când cineva îi spune o vorbă de laudă, după potriva lui, — toți și toate poartă în inima lor această slăbiciune. E așa aceasta, o zic încă odată, pentrucă e din fire. Iar ceeace e din fire, nu se poate șterge și stârpi cu totul, ci numai îndrepta și înfrâna, cu bună judecată, cu bună chibzuială!

Cu toate acestea, — cum ați luat sama, — în vieața de toate zilele nu se ridică nimenea, pentru a osândi cu mare asprime această slăbiciune, — poate pentrucă o au toți oamenii, ori poate că, în urma urmelor, prin ea nu se face vre-un rău deosebit nimănuia?! Când însă această slăbiciune crește și se înalță în inima omului, îndemnându-l și imboldindu-l, ca el singur să-și spună, cu laudă și cu falǎ faptele sale, adecă el singur să se laude și slăvească în fața lumii, atunci lucrul să schimbă cu totul! Atunci judecata și osânda lumii nu mai tace, ci pășește înainte mare și grea, pentrucă nu mai e vorba numai de o plăcere adâncă, de o slăbiciune, cum i-am zis, ci de o patimă urîtă, nespus de urîtă și respingătoare, pe carea o numim, în vorba de toate zilele: ***îngânfare, trufie, sumeție***, ori cum i-se mai zice: ***mărire deșartă!*** Cumcă cunoașteți cu toții această patimă și știți cât este de grețoasă și de urgisită, nu aflu de lipsă a vă încredința nici decât, — bine știind, că unul fiecarele a-ți avut prilejul de a vedea și auzi, vorbind — și încă de bună seamă, că nu numai odată — om îngânfat, om trufaș și că numai greață și disgust ați simțit în inimă ori-de-câte-ori v'ați gândit la un astfel de om! Voiu desluși însă, — potrivit cuprinsului Evangeliei de astăzi, carea tocmai despre patima trufiei ne vorbește — care e firea acestei urîte patimi? cum se arată ea între oameni? și ce urmări dureroase și păgubitoare are ea pentru cel ce se lasă stăpânit de ea? în scurt voiu desluși și mă voiu sili a vă încredința, iubiți creștini că: drepte și sfinte sunt și vor rămânea pentru toți vecii cuvintele

Mântuitoriului Christos, cu cari se încheie Evangelia de astăzi, că adecă: *„tot celce se înalță, — zmeri-se-va, iar celce se zmerește, — înălța-se-va"!*

Cu darul Duhului sfânt voiu face aceasta, pe carele îl cer din acest loc, dela Părintele luminilor, pentru mine: spre a-mi lumina și povățuì mintea spre bună grăire, — iar pentru voi: spre a vă deschide inima și priceperea, la deplină cuprindere a cuvintelor ce vi-le rostesc!

Fiți deci cu luare aminte!

„Doi oameni — ne spune Evangelia de astăzi — au întrat în bise-„rică să se roage, unul Fariseu și altul Vameș. Fariseul stând, așa se ruga „întru sine: Doamne mulțămescu-ți, că nu sunt ca ceialalți oameni, „jefuitori, nedrepți, preacurvari, sau ca și acest Vameș. Postesc de două „ori în săptămână și dau zeciuială, din toate câte câștig. Iar Vameșul „de departe stând, nu vrea nici ochii săi la cer să-i ridice ci-și bătea „pieptul său zicând: Dumnezeule, milostiv fi mie păcătosului. Zic vouă „că s'a pogorît acesta mai îndreptat la casa sa, decât acela. Că tot celce „se înalță, — zmeri-se-va, iar cel ce se zmerește — înălța-se-va!"

Acesta este, iubiți creștini cuprinsul Evangeliei de astăzi, — nu lung, nu din multe cuvinte stătător, — precum a-ți auzit, dar pentru aceea prea ușor de înțeles din partea fiecăruia, că acì e vorba de patima urîtă a trufiei, de carea era stăpânit Fariseul, până și înaintea atotștiutorului Tată ceresc, — pusă față în față cu zmerenia cuviincioasă a Vameșului. Era destul atât, prea destul spus din partea Mântuitoriului Christos, pentru poporul ce-l asculta, casă înțeleagă pe deplin, cât poate fi de cumplită patima îngâmfării, dacă ea făcea pe Fariseul cel ce o purta în inimă și mai ticălos și mai păcătos decât un Vameș. Nu voiu stăruì deci nici eu, prea mult asupra acelui cuprins, ci voiu răspunde mai bine la acea întrebare, pe carea știu că v'o puneți toți în inimile voastre în minuta aceasta, — că adecă: pentruce oare Mântuitoriul Christos a dat pe față și a înfruntat cu atâta tărie și la tot pasul patima trufiei? Era oare aceasta, cea mai mare și mai stricăcioasă dintre toate patimile oamenilor de pe acea vreme? Veți cunoaște singuri că: da, din cele ce vi-le voiu spune, acum îndată!

Poporul jidovesc era, iubiți creștini — dealtcum mai dinainte de venirea Domnului Christos, — așa de tare cuprins de patima trufiei, a măririi deșarte, încât el, pe alte popoare, pe alte seminții de oameni de pe pământ, nici nu le socotea ca oameni, ci numai așa ca pe niște făpturi, cam asemenea dobitoacelor. Ura și disprețuia acel popor, pe toți cari nu erau jidovi, atât de mult, încât nici de vorbă nu stătea cu ei, și nici apă dintr'un izvor cu ei, nu ar fi beut. Vă aduceți aminte de femeia Samarineană, cum s'a mirat, când la puțul lui Iacob, Domnul Christos cerându-i apă să bea, i-a răspuns: «cum tu izrailtean fiind, ceri dela mine apă să beai...»? Iar la această patimă, la această ură, față de toată lumea îl povățuia, ca în toate celea, înșiși Fariseii, cari erau conducătorii lui. Nu vi-se cade să faceți aceea; nu vă este ertat a face cealaltă, ziceau ei poporului. Iară poporul asculta. Intr'aceea s'a arătat Christos lumii și a început a învăța. Bine cunoscând însă toate patimile și scăderile poporului, pe

carele mai întâiu voia a-l aduce la mântuire, şi bineştiind că, până când în inima aceluiaş popor va sta buruiana trufiei, floarea frumoasă a credinţii lui, a cărei poruncă a doua de căpetenie cere ca: să iubeşti pe deaproapele tău, adecă pe tot omul din lume, ca pe tine însu-ţi, — nu va putea nici decum prinde rădăcină. A plivì, a zmulge deci buruiana trufiei şi a urei faţă de alţi oameni, aceasta a voit a o face mai întâiu preaînţeleptul Învăţător, ca aşa curată şi frumoasă să poată creşte apoi floarea legii lui sfinte. Şi cum bine ştia, că urâta patimă a trufiei în inimile Fariseilor era mai înrădăcinată, dela aceştia a şi început mai întâiu şi cu mai mare tărie a le zmulge din inimă acea buruiană, a le da adecă pe faţă patima şi a-i înfrunta, pentrucă nu se desbară de ea!

Dar, vedeţi! Cum ar fi fost trufia lor, — trufie; şi mărirea lor deşartă, — mărire — dacă ar fi ascultat de Christos?! Nu! ei nu au ascultat! Ci mai vârtos s'au lăsat stăpâniţi şi orbiţi de nenorocita lor patimă, tocmai când sosise vremea, ca să-şi curete inimile de ea!

— Ce îşi ziceau ei? dupăce au început a auzì din toate părţile vorbindu-se despre: învăţătura, despre minunile, despre dragostea mare, cu carea poporul de rând asculta cuvintele lui Iisus: — Un nemernic de nazarinean, de unde nici când n'a eşit ceva bun, să înveţe poporul? Un fiu sărac al unui amărît de lemnar să cuteze a se ţinea pe sine, că este Mesia? Un amăgitor de galilean, de unde nici odată proroc nu s'a sculat, să păşească înaintea poporului, ca proroc? El să ne înveţe pe noi, cum să povăţuim poporul? El să ne înfrunte pe noi? El să ne hulească înaintea oamenilor, prin adunări şi prin sinagoge? El? El? Dar nu ştie el, carele nici când n'a învăţat, că noi suntem conducătorii poporului; noi suntem învăţătorii lui, noi cari am învăţat cărţile legilor din cap până în cap; noi cari suntem păzitorii legii; noi cari suntem moştenitorii scaunului lui Moise, în carele şedem şi din carele numai noi avem dreptul de a învăţa poporul, carele încă blăstemat este că nu ştie legea aceasta? Noi! Noi! O, dară îl vom răpune, îl vom stânge de pe faţa pământului pe acel amăgitor. Să piară mai bine el, un om, decât să piară întreg poporul dus în rătăcire de către el! Să piară! Să moară! Răstignire! Răstignire lui, căci a cutezat a se atinge de noi şi a ne înfrunta! . . . .
. . . .

Ce a urmat ştiţi! — A fost răstignit blândul şi zmeritul Învăţător al lumii! — De către cine? — De către Farisei! Şi pentruce? — Pentrucă aşa i-a îndemnat trufia lor oarbă înfrăţită cu ura! . . .

Dar apoi şi urma urmelor o ştiţi ca creştini! — Numai trei zile a ţinut bucuria trufaşei lor răzbunări! Căci a înviat după trei zile Christos cel răstignit; iar după alte 40 de zile s'a înălţat sus, sus, tocmai de-adreapta Tatălui ceresc. Iară Fariseii? — O, ei au căzut, s'au zmerit cu totul, pentruca, cuvintele zmeritului Iisus: «tot celce se înalţă, — zmeri-se-va, iar celce se zmereşte, înălţa-se-va», pe cari nici când n'au voit a le lua în samă, chiar prin ei să se adeverească mai întâiu şi mai deplin! Da, au căzut

şi cu ei deodată tot poporul jidovesc, căci li-sa luat cu totul ţara, de către Romanii cei socotiţi de ei: câni; li-s'a dărîmat până la pământ falnica lor cetate Ierusalimul şi li-s'a jefuit şi zdrobit cu totul bogata şi strălucita biserică a lui Solomon, iară ei au trebuit să ia-lumea în cap, risipindu-se pe faţa a tot pământul, cum îi vedem până astăzi! Tot ce a mai rămas din mărirea lor de adinioară sunt, precum se spune, nişte pietri, nişte bolovani mari, cari au fost în zidul bisericei lui Solomon şi la cari acum să duc jidovii, de prin toate ţările pe unde trăesc, de se închină, de le sărută şi le udă cu lacrămi, plângând după mărirea lor pierdută!

Acum, dacă nimic mai mult, nu v'aş mai spune, iubiţi creştini, despre urmările triste ale trufiei, decât numai cele arătate despre Farisei şi poporul jidovesc, în cea mai bună credinţă sunt, că adevărul sfânt din cuvintele Mântuitoriului Christos, tot l'aţi înţelege pe deplin. Au fost şi sunt însă în lume multe şi nenumărate pilde, cari ne arată, la câtă umilire, la câtă zmerire au căzut şi cad toţi cei trufaşi, fie oameni singuratici, fie popoare întregi. Căci n'au trecut decât 405 de ani, dela stricarea împărăţiei jidovilor prin Romani, când au căzut aceştia în aceeaş năpaste şi anume întâiu şi întâiu tot pentru trufie. Işi închipuiau adecă, din mărirea mare la carea au fost ajuns, ca stăpânitori ai lumii, cum se socoteau, că nimenea nu va mai cuteza a li-se pune împotrivă. Dar li-s'au pus, rând pe rând popoarele mici şi zmerite, pe cari ei le biruise mai înainte şi s'au ridicat asupra lor sfâşiându-le şi stricându-le împărăţia. Apoi alte şi alte popoare? Câte au fost şi au căzut şi s'au nimicit cu totul, iarăş numai din pricina trufiei şi a sumeţiei lor? Cine erau odinioară, spre pildă, Turcii. Tremura lumea şi mai ales creştinătatea înaintea lor. Iar azi stau zmeriţi, stau umiliţi, fără a se teme nimenea de ei! Al lor era odată trufaşul sultan Soliman, carele zicea că: «precum e în cer numai un Dumnezeu, aşa trebue să fie şi pe pământ numai un Domnitor, — şi acela să fie el». Şi tot al lor apoi şi sumeţul Baiazet, carele adunându-şi oaste multă a dat de ştire în lume, că va sdrobì la pământ toată creştinătatea şi în drumul lui nu se va oprì până la Roma, în biserica cea mare a sf. Petru, în carea vrea să-şi culce calul şi de pe prestolul, de pe masa altarului, să-i dea să mănânce ovăs! Cu gândul acesta nebun de trufaş pornind, a trimis vorbă lui Mircea cel bătrân, domnul Ţării-Româneşti, pe unde avea să treacă mai întâiu, ca să i-se deie din cale şi să i-se supună, căci iată cine e el şi iată care i-e gândul! Bunul şi zmeritul Domn, i-a trimis vorbă înapoi că: da, i-a auzit de faimă, dar să ştie, că el nu ca din trufie, ci din datoria sfântă de a apăra moşia şi neamul peste care e pus Domn, trebue să i-se împotrivească, pentru a nu-i călca ţara. Ca turbat de îngânfare a strigat atunci trufaşul Baiazet: cum? un ciot, o buturugă ca Mircea să mi-se pună în cale, mie viteazului Baiazet? Şi a pornit ca o vijelie năprasnică, ca un fulger, precum îi şi ziceau Turcii, asupra Ţării Româneşti, înaintând, până la locul ce se chiamă Rovine. Aici i-s'a fost pus în cale Mircea, nu încrezut în puterea şi în numărul oştenilor lui, cari nu erau

nici a zecea parte din oastea puternică a lui Baiazet, ci cu nădejdea în Dumnezeu şi în biruinţa crucii, pe care o apăra! Şi ştiţi ce s'a întâmplat? — Minunata împlinire a cuvintelor lui Christos, că se va zmerì, tot celce se înalţă. A înfrânt Mircea pe Baiazet, carele a luat-o la fugă înapoi, în ţara lui, unde apoi, ca să se umple pe deplin cupa zmeririi, a umilirei lui, s'a ridicat asupra-i poporul Tătarilor, cari i-au zdrobit cu totul oastea, prinzându-l pe el trufaşul şi închizându-l într'o cuşcă cu gratii de fier, în carea l'au purtat ca de comedie, prin toată împărăţia lor.

Cine a lucrat toate acestea, dacă nu îngânfarea, trufia, carea dacă intră odată în inima omului îi întunecă mintea spre a nu mai vedea nimic împrejur, spre a nu mai cumpănì nimic, ci a merge orbiş înainte?!

Nu mai urmez însă cu pilde din istorie, din lumea mare, iubiţi creştini, ca nu cumva să se ispitească vreunul a crede, că a fost pe atunci aşa, dar azi numai e, că au fost mai de mult oamenii trufaşi, dar azi nu mai sunt! Nu, ci mă întorc la vremea de azi, la oamenii de acum, ca să vă aduc şi dintre aceştia pilde, din cari veţi vedea, că patima trufiei creşte şi azi în inimile multor, şi încă foarte multor oameni, ca şi mai de mult. Trufaşi ca şi Fariseii sunt şi astăzi foarte mulţi oameni, iar între aceştia cei dintâiu sunt aşa numiţii oameni învăţaţi. Au descoperit şi au iscodit acestia, precum ştiţi, multe şi minunate lucruri, pe cari lumea cea veche, nu le cunoştea. A scrie departe cu telegraful; a vorbi dela un cap până la altul al pământului cu telefonul; a da roată pământului iute şi degrabă cu trenul şi cu vaporul; a se coborî în fundul mărilor şi a vedea ce e şi pe acolo; a se înălţa cu baloane şi a privì cu ochiane, ce e prin înaltul ceriurilor şi altele şi altele! Şi ştiţi care e răspunsul lor trufaş şi plin de mărire deşartă, dupăce au ajuns să cunoască atâtea şi atâtea lucruri? Acela că: nu este Dumnezeu!!! Acela, că nu e nimic drept din cele ce ne spune sf. scriptură, depre zidirea lumii, despre facerea omului ş. a. m. d. Noi ştim acum, zic ei, cum s'a făcut lumea! Dela sine şi prin sine s'au format toate, aşa precum le vedem noi. Inainte cu milioane de ani, nu era aşa lumea. Toate erau grămadă şi numai mai apoi s'a ales, aşa de sine; colea soarele, ca un cărbune mare, mare, dincolo luna, mai încolo risipite stelele, iar acì pământul pe carele trăim noi.

Apoi omul, încă nu s'a făcut deodată aşa precum îl vedem astăzi. Mai întâi a răsărit ca o jivină, ca un vierme din pământ, apoi cu vremea a crescut acel vierme mai mare, în urmă s'a făcut cât o maimuţă şi apoi din aceasta s'a făcut, după mii şi milioane de ani — omul! Nu a făcut deci Dumnezeu lumea, precum ne spune biblia şi nici pe om; de aceea nici n'are omul lipsă a se închina lui Dumnezeu şi de ai fi teamă, că o să steie odată la judecată înaintea lui, pentruca să-şi deie seamă de faptele lui de pe pământ — căci nu este Dumnezeu! Poveşti scornite de unii şi alţii sunt deci toate. O credinţă deşartă e religiunea cu toate rânduielile ei şi o casă de prisos e azi biserica! ş. a., ş. a.

— Ce este aceasta, iubiţi creştini, dacă nu cea mai oarbă şi mai nebună trufie a unor oameni, cari se zic învăţaţi? Cari au ajuns să cunoască câte ceva din nemărginita lume, şi iată-i că în mărirea lor deşartă se cred a tot ştiutori! Nu-i Dumnezeu zic ei, ci numai natura. Aceasta îşi are legile ei, rânduiala ei, după cari, dela sine se mişcă şi se conduc toate. Dacă îi întrebi pe acei trufaşi învăţaţi, că cine a făcut din începutul începutului natura şi cine i-a pus legile şi rânduielele vecinice? nu ştiu ce să răspundă, adecă mai bine zis îngânfarea lor nu-i lasă să răspundă, ca vezi Doamne, să nu se arete, că ei n'ar şti mai multe, ca ceilalţi oameni, cari cred că Dumnezeu e ziditorul şi conducătorul prea puternic şi prea înţelept a toate!

Dar vedeţi! Diavolul, ispititorul şi aflătorul tuturor răutăţilor, duhul răzvrătirii, carele dela zidirea lumii a fost surpat tocmai pentru înălţare, pentru îngânfare, — cum ar putea să se mai arete şi să se mai răzvrătească şi acum împotriva ziditorului lumii, dacă nu ar afla astfel de oameni, cari să asculte de el şi să facă cum el îi îndeamnă?

Pentrucă — bine să vă însemnaţi, — nu e nimic altceva, decât îndemnul, şoapta diavolului, patima trufiei din inimile omeneşti; iar trufaşii unelte ale diavolului. Să furişează şi se aşează în inima omului diavolul în chip de trufie, de unde apoi el îl îndeamnă, el îl povăţuieşte, ce să facă şi cum să facă? Iar pentruca să pricepeţi bine că aşa este, n'aveţi decât să luaţi seama deaproape, că împotriva a ce se îndreaptă mai ales cuvântul şi fapta trufaşilor? Şi veţi vedea şi cunoaşte că: întâiu şi întâiu împotriva celor 2 porunci de căpetenie ale legii lui Christos, aceea adecă de: a iubì pe Dumnezeu din toată inima ... şi pe deaproapele, ca însuţi pe tine! Aceasta e ţinta în carea bate diavolul prin oamenii lui, prin trufaşi, bineştiind el că: dacă aceste două porunci vor fi cinstite de toţi oamenii din lume, atunci şi împărăţia lui se va stinge cu desăvârşire! De aceea vin apoi, unii dintre învăţaţii-trufaşi să zică că: nu este Dumnezeu, iară alţii, mulţi, mulţi îngânfaţi, ce-i întâlnim la tot pasul, ca să se poarte cu ură şi cu dispreţ faţă de deaproapele lor, adecă faţă de toţi ceialalţi oameni. Să nu fie întru cei de sus mărire lui Dumnezeu şi pe pământ pace şi bunăvoire între oameni! Iată plăcerea şi uneltirea diavolului vrăşmaş, carele neadormit umblă spre a-şi căuta unelte, oameni slabi în credinţă, în inima cărora aşezându-se în chip de patima trufiei, să poată apoi lucra la neîmplinirea poruncilor lui Christos. Şi cumcă îşi află diavolul mulţi, foarte mulţi ostaşi de aceştia negrii şi urgisiţi, cari să se războiască împotriva păcii şi a dragostei dintre oameni, cine nu ştie? Şi cine nu ştie şi aceea că: cum şi-i învaţă diavolul, stăpânul lor, a se purta, pe drum, în adunări, la biserică şi în tot locul? Cu capul pe sus, — le şopteşte el, —; cu umbletul rar şi apăsat, cu privirea peste umeri, cu vorba rară şi inaltă, — aşa să-mi umblaţi. Iar în adunări, ba chiar şi în biserică tot în frunte să vă aşezaţi, şi dacă cuvântul vostru nu l'ar asculta toţi, zmeriţi şi umiliţi, faceţi gură, aprindeţi gâlceava şi vrajba, mai bine să se strice şi adunare

şi înţelegere şi tot. Iară fiindcă voi, mai toţi sunteţi oameni cu bogăţii, cu bună stare, să nu staţi alăturea cu cei sărântoci, nici să vă împrietiniţi cu ei. Ceialalţi, cari sunteţi în diregătorii, nici de vorbă să nu staţi cu proştii de ţărani. Şi în post şi în traiu şi în toate ale voastre să vă deosebiţi de ceialalţi şi a. m. d. — Iată comanda diavolului pentru ostaşii lui, pentru trufaşi. Iar ei ascultă şi împlinesc porunca, până când numai se trezesc încet, încet, cei bogaţi, că şi-au pierdut averea şi au ajuns pe drumuri, din cauza îngânfării, a fuduliei, a luxului; cei din domnii şi diregătorii din aceiaşi pricină şi a. m. d. — pentruca, cât de târziu să cunoască şi ei, că numai şi numai amăgire diavolească a fost trufia şi îngânfarea lor şi că drepte şi sfinte sunt numai cuvintele lui Christos: că tot cel ce se înalţă zmeri-se-va, iar cel ce se zmereşte, înălţa-se-va!

Iubiţi creştini! A urma mai departe cu cuvântul meu despre urîta şi diavoleasca patimă a trufiei, nu ţin de lipsă deastădată şi mai ales, pentrucă — cum am mai zis — cunoaşteţi tot aşa de bine patima, precum cunoaşteţi şi pe omul trufaş.

Tot ceeace voesc a mai adauge este, că bine se ia seama unul fieştecarele, căci această patimă, nu creşte deodată în inima omului, ci numai încet şi pe nesimţite. De aceeea ca să fiţi liniştiţi şi încredinţaţi, că nu o purtaţi în inimă, cercetaţi-vă des şi înainte de orice lucrare inima şi cugetul, ca să aflaţi ce vă îndeamnă a zice şi a face cutare şi cutare lucru? E îndemnul curat spre împlinirea celor două mari porunci ale legii creştine, adecă iubirea lui Dumnezeu şi a deaproapelui aceea ce vă porneşte la lucrare, ori altceva? Simţind că nu e acela îndemnul, tăceţi şi staţi pe loc, ca nu cumva din grăbire ori din nabăgare de seamă şi mai ales din ispita diavolului să săvârşiţi vre-o lucrare a trufiei. În scurt feriţi-vă de îngânfare şi iubiţi în toate zmerenia, ţinând în minte neşterse, pentru toată viaţa, cuvintele Mântuitoriului lumii: ***„tot celce se înalţă smeri-se-va, iar celce se zmereşte înălţa-se-va!***

Bunule Iisuse, celace, pentru mântuirea noastră Te-ai zmerit de ai luat chip de rob şi în peşteră Te-ai născut, curăţă inima noastră de orice sământă a trufiei şi sădeşte în ea floarea frumoasă a zmereniei, şi cu roua darului Tău fă-o să crească mare, ca din ea în ziua judecăţii Tale să ne împleteşti cununa dreptăţii, pe carea ai făgăduit-o tuturor celorce Te iubesc pe Tine şi împlinesc poruncile Tale. Amin.

I. Teculescu.
protopop.

DIVERSE.

Deschidem o nouă rubrică. Ea va sta la dispoziţiune pentru a da răspunsuri la întrebările, ce ni-le va adresa preoţimea în unele chestiuni, fie ele liturgice, pastorale sau de altă natură, asupra cărora ar fi în nedumerire. Dorim însă, ca întrebările ce ni-se

vor adresa, să fie formulate cât mai scurt și cât mai precis. Am și primit deja următoarea:

Intrebare: Serviciul nostru Dumnezeesc e așa de lung și obosește pe credincioșii noștri, cari, cea mai mare parte, sunt pasivi și nu se simt prea legați de biserică, de unde provine, în parte, și necercetarea bisericii. S'ar putea oare prescurta serviciul liturgic prin vr'o *normă generală?* cum și în ce condițiuni? sau: să facem serviciul lung de azi să nu obosească și să nu înstrăineze de biserică?

Răspuns. Adevărat că serviciul nostru Dumnezeesc e lung: în biserica ortodoxă în general, și pentru bisericile parohiale, în lipsă de alt tipic prescurtat, e prescris serviciul liturgic *mănăstiresc* cu mici excepțiuni. Prescurtarea serviciului e o necesitate *simțită*. Deciderea ei însă nu s'ar putea decât numai prin consenzul întregii biserici ortodoxe, a răsăritului; prin urmare nici episcopii eparhioți n'ar putea regula această chestiune. Până nu vom avea deci un tipic prescurtat prin consenzul comun al întregii biserici ortodoxe, avem să rămânem la norma tipiconală de azi. Altmintrea s'ar viola *principiul* uniformității serviciului liturgic. De altfel la acest principiu trebue să se țină. Mitropolitului Ghenadie al României, nu tocmai de mult, i-s'a imputat la destituire, între altele și călcarea acestui principiu. *In praxă* însă chestiunea e ca decisă. Biserica ort. nu prescrie nicăiri pentru parohii observarea tipicului în estenziunea existentă. Din contră, notițele tipiconale din cărțile liturgice, ce e drept, prescrie extenziunea serviciului, dar la urmă, de regulă, condiționează estenziunea de «voia celui mai mare», care în mănăstire e igumenul, iar în parohie preotul. Și unul și altul are dreptul de a prescurta, nu însă în mod volnic, ci cu îngrijire, în cazuri binecuvântate și numai în măsura de a nu se fi micșorat prin prescurtare cinstirea serviciului dumnezeesc. Altmintrea, după prorocul Ieremia, blăstămat tot celce își face lucrul cu nepăsare; iar, după German patriarhul Constantinopolului: preotul, ce nu-și face lucrul liturgic cum se cuvine, nu are împărțire cu Dumnezeu.

A sporì atragerea credincioșilor către biserică prin cultul lui Dumnezeu; aceasta va fi posibil numai când credincioșii vor lua parte *activă* la cultul dumnezeesc, cântând și ei. Această chestiune ar trebuì să preocupe pe tot omul de bine, mai vârtos că azi încep a se rărì prea tare chiar și vechii cantori de prin parohii și nu le iau alții locul. Trebue deci a pune pond pe instruirea tinerimei în cântarea bisericească, în școala de toate zilele și în ceea de repetițiune, aranjând cu tinerimea, și după eșirea din școală *seri anume* pentru acest scop. Ce muncă binecuvântată ar putea desvolta în această privință preoțimea și învățătorimea dela sate, mai ales în lungile seri de iarnă! Iar apoi, preoțimea, prin predici potrivite, se arete importanța cultului dumnezeesc și datorința credincioșilor de a lua parte activă la el.

Preoţi şi dascăli români! Faceţi-vă datoria asta, ca să readuceţi în sufletul poporului *duhul bun al bucoavnei din bătrâni*, pe care lumina vremii de azi a fugărit-o din şcoală şi cât pe acì s'o scoată şi din biserică.

Dr. G. Ciuhandu.

INFORMAŢIUNI.

Congresul bisericii sârbeşti din Ungaria. — Congresul bisericii sârbeşti din anul acesta stă în faţa unei probleme dintre cele mai grele posibile, a cărei rezolvire poate fi foarte funestă pentru autonomia ei. Partidul radical, care reprezintă ideile a aproape întregului popor sârb, a adunat toate acuzele cari ani dearândul au fost ridicate contra patriarhului George Brancovici şi le-a prezentat congresului spre cercetare şi deliberare. S'a şi instituit o comisiune de 17 inşi dintre membrii congresului, — 10 radicali şi 7 independişti — şi cercetând cu deamăruntul toate acuzele, au venit pe baza datelor la convingerea că patriarhul este vinovat şi că pe când era încă episcop în Timişoara, a păgubit biserica cu 70,000 cor. Congresul aproape unanim a declarat pe patriarh de escroh şi l'a obligat să restitue aceea sumă. Conducătorul radicalilor *Demetriu Musiczky* prezintă apoi următoarea propunere: «Congresul îşi exprimă regretele pentru purtarea patriarhului şi considerând că sistematic a păgubit fondurile bisericeşti, crede, că dacă patriarhul va rămânea şi mai departe în funcţiune, va suferì demnitatea şi vaza bisericii, — congresul speră că patriarhul, împlinindu-şi promisiunea dată înainte de pornirea anchetei, va înţelege consecvenţele acestei hotărîri». Această propunere a fost sprijinită de 38 voturi faţă de 30, deci de maioritatea congresului. Pentru propunere au fost radicalii, contra independiştii şi episcopii. Această hotărîre ar avea deci ca consecinţă abzicerea patriarhului....

Faptul acesta formează unul dintre cele mai negre puncte în viaţa bisericii sârbeşti, şi — după cum se comentează — vina nu o poartă numai stările dezolate, cari de mult timp s'au manifestat în biserica soră, ci îndeosebi guvernele anterioare, cari, amestecându-se prea mult în afacerile ei interne, au susţinut cu sila în postul cel mai cardinal bisericesc un om, care nici-odată nu s'a bucurat de încrederea poporului său. Ba şi acuzele ce de zeci de ani au fost ridicate contra patriarhului, guvernele au ştiut să le înăbuşe. Iată! cât de detestabil poate fi amestecul guvernului în afacerile interne ale unei biserici autonome!

Dreptul de supremă inspecţie, rezervat statului, nu trebue să meargă până acolo, ca dorinţa şi voinţa poporului să fie călcată în picioare.

La o interpelare a contelui Hadik, a răspuns actualul prim-ministru, că va cerceta cu stricteţă afacerea destituirii patriarhului şi va căuta să facă ordine. Vedem deci, că nici guvernul de faţă, — pretestând salvarea moralei publice, — nu rămâne îndărătul celor anterioare. Că în ce fel voieşte să facă ordine dl prim-ministru o va arăta viitorul apropiat, conducătorii bisericii sârbeşti însă ar face bine, dacă afacerile lor bisericeşti şi le-ar aplana singuri, fără intervenţie din afară. *db.*

O nouă sectă religioasă. — In Azuga, lângă Predeal, jandarmeria de dincolo a descoperit o propagandă religioasă secretă. Conducătorul propagandei e un maghiar numit Paul Thot, de profesiune cismaş, care şi-a luat rolul de misionar printre lucrătorii dela fabricile de acolo. I-a şi succes să câştige câţiva aderenţi chiar şi între Români. Noaua religiune a învăţat-o Thot dela un profet neamţ din Hamburg. Învăţătura acestei secte constă în nerespectarea Duminecii, dispreţul faţă de icoanele sfinte, faţă de dogme, cult, peste tot e contra oricărei învăţături; afară de acestea, opreşte mâncarea de carne.

Cuibul acestei propagande, în ţară, e Bucureştii, de unde se trimit misionari în toate părţile. Cei câştigaţi se trimit apoi la Bucureşti, spre a se boteza.

Profeţii din Azuga au fost prinşi şi escortaţi din comună, iar Thot e pus sub paza poliţiei. Autorităţile din România urmăresc cu multă stricteţă aceasta propagandă periculoasă, care a produs multă agitaţie în poporul dreptcredincios. *db.*

Capela românească din Viena a fost sfinţită în 20 Ianuarie de dl *Constantin Popoviciu,* prof. univ. şi deputat în senatul imperial, ca comisar al I. P. S. Sale mitropolitului Bucovinei şi al Dalmaţiei Dr. Vladimir de Repta. La actul sfinţirii, pe lângă colonia română din Viena, a luat parte şi delegaţiunea oraşului Bucureşti, care se afla tocmai atunci acolo, spre a întoarce Vienei şi primarului ei, Dr. Lueger, vizita ce acesta o făcuse Bucureştilor cu ocaziunea deschiderii expoziţiei.

Convocarea soborului rusesc continuă a preocupa cercurile bisericeşti din Rusia. In principiu, ea este deja decisă, se discută numai timpul întrunirii soborului, fiind unii de părerea să se deschidă în primăvară, alţii în toamna ce vine. Pe lângă chestiunile ce le-am amintit deja în numărul trecut, soborul se va mai ocupa şi cu reforma unor forme externe ale cultului şi cu deosebire cu întroducerea limbei ruseşti, în locul celei slavone vechi, ca limbă liturgică.

Asociaţiunea clerului bucovinean a aşternut Majestăţii sale o petiţie, în care se întrepun preoţii cu rugămintea de a li-se încuviinţa *crâsnicilor* o remuneraţie anuală fixă, din venitele fondului religionar. Crâsnicii însă nu se îndestulesc numai cu atât, ci cer să li-se clădească locuinţe anume pentru ei (de cari n'au nici vecinic nemulţumiţii cooperatori) şi să fie introduşi cu numele în şematizmul arhidiecezei bucovinene.

O conferinţă a ţinut la Ateneul din Giurgiu (România) dl *Scarlat Stănescu,* directorul prefecturei locale, întitulată: «Din problemele vieţii». Conferenţiarul, după-ce a desvoltat unele chestiuni generale referitoare la problemele vieţii, a atins şi întrebarea despre raportul dintre religiune şi ştiinţă, spunând, că o împăcare între aceşti doi factori culturali este necesară ca o condiţie indispenzabilă pentru existenţa şi progresul sănătos al societăţii omeneşti.

Am dorì să se publice astfel de conferenţe, cari pot interesa pe mai mulţi, mai ales când ele ne vin dela mireni.

Mişcarea ştudenţimei creştine. — «Asociaţia ştudenţilor creştini» din care fac parte ştudenţi din toată lumea, îşi va ţinea conferenţa viitoare în cea dintâi săptămână a lunei Aprilie în — Tokio, capitala Japoniei. La acea conferenţă va fi reprezentată, prin vre-o 400 de delegaţi, studenţimea creştină din Europa, America, Australia, Africa de sud, India, Ceylon, Siam, China, Corea, etc. Scopul pentru care se convoacă de astădată conferenţa într'un loc atât de depărtat este: *convertirea tinerimei japoneze la religiunea creştină.* Secretarul asociaţiei, John Mott, a pregătit un amănunţit plan de acţiune, în urma căruia fiecare delegat al conferenţei va primì un tălmaciu pentru limba japoneză şi cu toţii împreună vor cutriera vreme de patru săptămâni universităţile din Japonia ca să convertească pe comilitonii japonezi pentru evangelia Mântuitoriului nostru Christos. Este frumoasă această însufleţire a tinerimei pentru a răspândì lumina evangeliei mântuitoare celor ce zac încă în întunerec. Ea poate servì ca pildă tinerimei noastre, nu ca să ieie calea spre Japonia, ci ca întărindu-se mai întâi însaş în credinţă, să convertească la o credinţă şi vieaţă creştinească *luminată* pe acei mulţi ai nostri, cari trăesc încă în superstiţii dăunătoare pentru suflet.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Omiletica sau studiul oratoriei bisericeşti, de preotul *D. Voniga.* Orăştie 1907. Preţul 3 coroane, plus porto.

Autorul ne prezintă în extensiune de 246 pagini un manual de omiletică sau retorică bisericească, pentru uzul seminarial şi privat. In prefaţă ne spune, că voeşte să deie «confraţilor un studiu vast şi complet, care să le fie un călăuz bun şi de încredere» etc.

Cartea e scrisă cu mult zel şi mare bunăvoinţă. Materialul e bine prelucrat şi expus într'o formă interesantă. Autorul împarte întreg materialul în 3 părţi, după sistemul cel vechiu: I. Omiletica, necesitatea ei şi preotul ca predicator; II. Compunerea; III. Propunerea predicei. Fiecare parte având subpărţile sale pe larg lucrate. In aceste obvin dese repeţiri. Aflăm în singuraticele subpărţi o mulţime de păreri şi principii individuale, pe cari autorul le scoate din praxa dsale; aceste mai bun loc au în pastorală şi etică. Stilul omiletic trebuia mai bine tractat şi textul expus din punct de vedere omiletic şi ermeneutic. Literatura predicei şi omileticei nu e amintită de fel; tot aşa nu ne indigitează autorul nici un izvor folosit la scrierea cărţii.

Considerând zeloasa prelucrare a materialului, în care autorul ţine seamă de împrejurările actuale prin cari trece biserica noastră, conform cărora

dă îndrumările necesare, o recomandăm cu căldură preoţilor. — Predicătorii vor afla în cartea aceasta indegetări bune, folositoare şi corecte pentru chemarea lor, având în dânsa un «bun povăţuitor». *A. Ç.*

* * *

„Referinţele bisericeşti ale Ardealului“. (Dare de seamă). Sub titlul: *Die kirchlichen Verhältnisse Siebenbürgens,* a apărut de curând o carte instructivă, asupra căreia îmi permit să atrag atenţiunea fraţilor preoţi şi a clericilor nostri, cari posed limba germană.

Autorul este domnul Dr. Frideric *Teutsch,* nou-alesul episcop al bisericii evang. luterane, bine-cunoscut şi prin activitatea sa literară.

Pe 63 pagine ne prezintă tabloul variat al bisericilor transilvane, în trecut şi prezent. Autorul este versat în materie şi competent, ca puţini alţii, dovadă despre aceasta mulţimea izvoarelor ştiientifice ce citează la fiecare capitol.

Mai întâi Dr. Teutsch vorbeşte de introducerea creştinizmului în patria noastră, apoi tractează mai pe larg despre reformaţiune şi efectele ei.

Trece la partea specială, în care ne înfăţişează într'un mod clar cele şepte biserici particulare şi anume: biserica reformată, luterană, rom.-catolică, unitară, greco-orientală, greco-catolică şi armeană. Ne arată desvoltarea istorică precum şi starea actuală a acestor biserici.

Despre *biserica gr.-or. română,* după numărul credincioşilor ei cea mai puternică, autorul ne spune, că documentele despre existenţa acestei biserici datează numai din secolul XIII-lea, iar episcopi se amintesc cu numele în secolul XVI. Arată apoi starea umilitoare a acestei biserici «tolerate» şi multele ispite la cari au fost expuşi credincioşii ei. Unirea cu Roma — zice Teutsch — a fost pentru biserică o nouă grea lovitură. Preoţii şi mirenii tari în credinţă au trebuit să îndure nespuse prigoniri. Abia pe timpul împărătesei Maria Theresia începe a se întrăma biserica.

Firul istoric îl continuă autorul până la Şaguna — reînfiinţarea metropoliei noastre. In fine schiţează cuprinsul «Statutului organic».

Metropolia ort. română are 2036 parohii matere şi 735 filii, 2008 preoţi şi 1.763,879 suflete. Numărul şcoalelor poporale era la anul 1903: *1876.*

In lucrarea de faţă s'au strecurat şi unele mici erori, cari ar fi bine să le îndrepte autorul în a doua ediţiune şi anume: La pag. 54 zice, că în comunele cari susţin şcoale se alege câte un scaun şcolar pe şase ani şi epitropie pe trei ani. Aserţiunea aceasta e incorectă şi rezultă din înţelegerea greşită a §-lui 28 al «Statutului organic».

Vorbind despre protopresbiterate autorul nu indică *numărul* acelora (în arhidieceză 34).

Între institutele de învăţământ s'a omis şcoala comercială superioară gr.-or. din Braşov.

Numele trebue corect scrise: Şaguna, Cipariu, Bob (ear nu Schaguna, Cypariu, Babb etc.)

Numirea de «Prediger» nu e adecuată pentru capelanii nostri.

La finea broşurii Dr. Teutsch constată faptul îmbucurător că bisericile din Ardeal trăesc în armonie una cu alta. Nu-i vorbă ici-colea se mai întâmplă frecări şi mai ales bisericii catolice îi place să mai atace pe celelalte. Dar în genere raportul între biserici e amicabil. Când la 1899 s'a desvălit în Sibiiu statua episcopului G. D. Teutsch, aceasta s'a făcut în prezenţa reprezentanţilor tuturor bisericilor, şi iarăş în Maiu 1906 la sărbările împreunate cu sfinţirea bisericii catedrale gr.-or. au luat parte toate confesiunile.

Încheiăm cu versul:

Siebenbürgen, Land der Duldung,
Iedes Glaubens sicherer Hort.

Ioan Baptist Boiu, presbiter.

* * *

„Biserica lui Bob în Cluj“ este o simpatică cărticică, în care — ca într'un scump prinos de dragoste faţă de altarul, la care slujeşte Domnului — părintele protopop *Dr. E. Dăianu* ne dă interesante lămuriri despre străduinţele din trecut şi de astăzi întru ridicarea parohiei române gr.-cat. din Cluj şi a clădirilor ei. Ilustraţiile cari o împodobesc deşteaptă şi mai mult interesul cetitorului pentru biserica clujană şi preţioasele ei odoare istorice. Cărticica se vinde cu 1 cor. 30 fil. în folosul bisericii din Cluj, pentru acoperirea cheltuelilor făcute cu reparaţia. *N. B.*

* * *

In foaia oficioasă a metropoliei din Carloviţ — Srpski Sion — puplică dl *Radoslav M. Gruici* sub titlul «Lupta Sârbilor cu unirea Românilor în eparhia Orăzii mari» mai multe acte ce se păstrează în arhiva patriarhiei din Carloviţ.

Primul cuprinde instrucţiunea ce i-a dat-o mitropolitul sârbesc Pavel Nenadovici arhimandritului Moise Putnic, pe care l'a trimis în eparhia Orăzii-mari să cerceteze de sunt adevărate pârile, cari le-a ridicat clerul romano-catolic şi cel unit la curtea din Viena contra poporului de legea ortodoxă. Instrucţiunea i-a fost predată în 31 Maiu 1754 şi arhimandritul a şi plecat la Oradea-mare, unde a stat însă numai puţin timp, precum vedem din o epistolă a ieromonahului Metodie Petrovici către mitropolitul. In anul 1755 fu încredinţată o comisie să cerceteze neînţelegerile bisericeşti din eparhia Orăzii-mari. Arhimandritul Putnic pleacă însoţit de Silvestru Racovcianin să iee parte în acea comisie ca delegatul mitropolitului. In 9 Noemvrie 1755 comunică arhimandritul, că îndată după sosirea sa în Oradea-mare s'a prezentat generalului De Ville, care i-a spus că comisia nu se poate întruni până ce nu vine prezidentul acesteia, generalul Hadik. In 10 Decemvrie încă nu sosise prezidentul comisiei, precum ne spune arhimandritul în o epistolă din 10 Decemvrie 1755, unde aminteşte acesta şi de faptul, că în Oradea-mare s'a lăţit vestea, că episcopul din Arad, Sinesie ar fi murit şi că duşmanii ortodoxilor să bucură şi «neliniştesc pe sărmanii Valahi» («cupomaxe Balaxe dyne»). In

epistola sa din 16 Ianuarie 1756 îi mulţămeşte arhimandritul Putnic mitropolitului Nenadovici pentru pastoralele ce le-a trimis pentru ortodoxii din eparhia Orăzii-mari. Arhimandritul le-a dat să le traducă pe româneşte şi să le împărţască preoţilor, ca să le ceteascâ la Crăciun. In aceeaş epistolă mai e vorba şi de comisia susamintită, care încă nu s'a întrunit, deoarece curtea din Viena o întârzie.

Mai departe, spune dl Gruici, că-i lipsesc datele referitoare la chestia asta. *S. Dragomir.*

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice şi *date* tipiconale pe luna lui Februarie 1907:

2 Februarie: *Întimpinarea Domnului.* La *Vecernie* şi la *Utrenie, toate*, cum se găsesc şi se prescriu la Mineiu în zina aceasta.

La Liturgie, apostolul şi Evangelia prasnicului; Acsionul: „Născătoare de Dumnezeu“... „Înţelege, în umbră şi în scriptură“... *celelalte*, după tipicul zilei.

4 Februarie: *Duminecа Hananiencei*, glas 4, voscr. a 4-a; Apostolul şi Evangelia din Dumineca a 17-a după Rosalii.

11 Februarie: Dumineca Vameşului şi a Fariseului: Începutul Triodului; glas 5, voscr. a 5-a. La *Vecernie*, la *Utrenie* şi la *Liturgie, toate* după tipicul Triodului.

Din Dumineca aceasta începând, la Utrenie, după Ps. 50 cântăm: „Mărire: uşile pocăinţii“ ş. c. l.

18 Februarie: *Dumineca fiului rătăcit*, glas 6, voscr. a 6-a.

La *Vecernie*, la *Utrenie* şi la *Liturgie, toate* după tipicul Triodului.

În Duminecile: a Fiiului rătăcit, a lăsatului de carne şi a lăsatului de brânză, la Utrenie, înainte de Troparele învierii cântăm şi Polieleul împreună cu Ps. 136; „La râul Babilonului“...

24 Februarie: *Sâmbăta morţilor: toate* după tipicul Triodului din ziua aceasta.

25 Februarie: *Dumineca lăsatului de carne;* glas 7, voscr. a 7-a; Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci ş. c. l. după tipicul Triodului. *Cantor.*

RĂSPUNS.

Mulţămesc, în numele celor grupaţi în jurul acestei reviste, tuturor acelora, cari — fie în publicistică, fie prin scrisori — ne-au trimis cuvinte de încurajare în lucrarea, pe care am început-o cu gândul curat de a servì interesele culturale ale bisericei şi, prin biserică, ale neamului nostru. Mulţămesc în deosebi preoţimei noastre, care ne-a priceput şi apreciat gândul, pentru spriginul ce ni-l'a arătat. Bucuros primim observările venite dela preoţi, pentru-că lor ne adresăm şi lor vrem să le fim folositori cu scrisul nostru în primul rând. Din scrisorile primite până acum pot constata, că unii dintre preoţi doresc ca revista să le dea expuneri de întemeiere ştientifică a adevărurilor teologiei, alţii simţesc mai mult necesitatea poveţelor pentru praxa pastorală. Noi vom cerca, după putinţă, să satisfacem şi pe unii şi pe alţii, făcând mereu îmbunătăţiri după măsura, în care va creşte spriginul cetitorilor.

Ni s'au făcut însă şi împotriviri. Simpatica revistă „Luceafărul“ (Nr. 21—24. 1906) să năpusteşte, dela o înălţime proprie luceferilor, asupra revistei noastre — nu înţeleg întru apărarea cinstei căror moravuri literare — *încă înainte de ce a apărut*, deci fără să ştie ce voim. Acest pripit exces de zel, precum şi forma uşuratică şi necuviincioasă în care au ţinut să-şi îmbrace „cei trei (azi numai doi) directori“ ai „Luceafărului“ *motivele* împotrivirei ce ne o fac, ne-ar dispenza de a le răspunde, — o fac însă totuş, de dragul bunei înţelegeri, în nădejdea, că vor revenì asupra li-

cenței poetice, ce și-au permis-o fără destulă premeditare. Căci nu pot crede să țină „cei trei directori“ — fie și „cu mintea profană de mireni“ — la cumințenia și cuviința argumentelor, că: *preoțimea* n'ar avea lipsă de o revistă *teologică*, *fiind că-i* revistă *„de specialitate“*; că „nu *chițibușeriile dogmatice* nici escursiunile fără sfârșit pe *câmpul mlăștinos al canoanelor*... nu corectitudinea în înșirarea chestiunilor dela nu știu care sobor dela Nichea“... nu *„contemplația stearpă a pravilelor moarte“* — „pot clădi temeiul *moral* și *intelectual* al preoțimei noastre!“ A fost, pe cum se vede, o inspirație falză, o întrecere în fraze neresgândite și aruncate în goana condeiului pe un răbduriu petec de hârtie, pentrucă este peste putință să vorbească cineva (mai ales când vrea să treacă drept fiu iubitor de biserică) *din convingere*, astfel despre învățăturile credinții și despre legile de organizație ale bisericii noastre, ale acelei mame bune, care precum ne chezășuiește mântuirea în cer — astfel ne-a păstrat în curgerea atâtor veacuri de urgie aici, pe pământ, cu ceeace suntem, ca popor, ca Români!

Ci cred, că frații dela „Luceafărul“ doresc împreună cu noi să vadă preoțimea noastră ridicată din îngustimea unei vieți dela coarnele plugului, la înălțimea și vrednicia chemării ce o are: de a face în toate privințele *educația creștină* a unui neam ca al nostru, prea rămas în urma altora. Aceasta o va putea face însă numai acel slugitor al altarului, care însuș va fi o puternică *personalitate de preot*, pătruns de vecinicul adevăr al învățăturilor ce le propăvăduiește, pătruns de conștiința vredniciei chiemării ce o îndeplinește, un preot, în sufletul căruia legea creștinească să fie sălășluită, cu adânci rădăcini, ca un nestrămutat *princip de vieață*, din care să izvorească toată vorba ce o rostește și toată fapta ce o săvârșește.

Această conștiință voim noi să o trezim și întărim în preoțimea noastră, pentrucă numai un astfel de preot va putea fi *părintele* și povățuitorul cuminte al poporului în toate trebuințele vieții lui. Și iarăș, numai un *astfel* de preot ne va da chezășia că își va câștiga și „cunoașterea economiei naționale și a drepturilor cetățenești, înțelegerea istoriei noastre politice și literare“ și a altor lucruri folositoare, pe cari și noi le cerem dela un *preot* luminat.

Intru cât ar putea trezi nedumeriri referința noastră față de „Telegraful Român“ și față de celelalte organe bisericești, țin să declar, că nu vrem să ne susținem nici monopolizând totul pentru noi, nici făcând concurență altora, ci, — respectând munca confraților mai vechi și păstrându-ne independența — vrem să ne dovedim dreptul la vieață numai prin *munca pozitivă*, ce vom dezvolta-o noi. In deosebi raportul nostru față de „Teleg. Rom.“ la ale cărui „încăpătoare“ coloane ne avizează frații dela „Luceafărul“ pe noi „harnicii“ profesori de teologie (pentru acest calificativ măgulitor, ce ni se împarte cu munificență dela înălțimea unei atât de competente erudiții teologice — suntem recunoscători), credem, că este destul de clar precizat în programul de muncă al unora și altora.

Acesta este — *de astădată* — răspunsul nostru de înțelegere cu frații dela „Luceafărul“ cari bine ar face, și îi sfătuim, să rămână pe terenul care-l știu cultiva cu pricepere și cu folos și pentru alții. Sunt la noi atâtea terene de muncă ca să încăpem cu toții, fără să ne combatem și stânjinim în lucrările, ce de o potrivă suntem datori să le facem sprigininduне unii pe alții: *cu dragoste frățească!* ***Dr. N. Bălan.***